

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
ისტორიის, არქეოლოგიისა და ეთნოლოგიის დეპარტამენტი

ხელნაწერის უფლებით

ლევან სამსონია

საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ვითარება აჭარაში XX საუკუნის
30-იან წლებში

სპეციალობა: ისტორია

ისტორიის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად

წარმოდგენილი სადისერტაციო ნაშრომის

ა ნ ო ტ ა ც ი ა

სამეცნიერო ხელმძღვანელი:

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, ოთარ თურმანიძე

ბათუმი-2022

სადისერტაციო ნაშრომი შესრულებულია ბსუ-ს ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის ისტორიის, არქეოლოგიისა და ეთნოლოგიის დეპარტამენტში.

შემფასებლები:

ჯემალ კარალიძე

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი,
ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ისტორიის, არქეოლოგიისა და
ეთნოლოგიის დეპარტამენტის ხელმძღვანელი

თამაზ ფუტკარაძე

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, ბათუმის
შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის,
ისტორიის, არქეოლოგიისა და ეთნოლოგიის
დეპარტამენტის ასოცირებული პროფესორი

კახა კვაშილავა

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, სოხუმის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ

მეცნიერებათა ფაკულტეტის ასოცირებული პროფესორი

სადისერტაციო ნაშრომის დაცვა შედგება 2022 წლის ..... საათზე
ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ
მეცნიერებათა ფაკულტეტის სადისერტაციო საბჭოს სხდომაზე.

მისამართი: ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ნინოშვილის
ქუჩა, N 35, აუდიტორია N .....

სადისერტაციო ნაშრომის გაცნობა შესაძლებელია ბსუ ბიბლიოთეკასა და ამავე
უნივერსიტეტის ვებ გვერდზე (www.Bsu.edu.ge).

სადისერტაციო საბჭოს მდივანი:

ფილოლოგიის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი   მაია კიკვაძე

შესავალი

თემის აქტუალურობა- საკვლევი თემის აქტუალურობა გამომდინარეობს შექმნილი ისტორიული ვითარებიდან, რომელიც შექმნილი იყო მე-20 საუკუნის ოცდაათიან წლებში. ჩვენს მიზანს წარმოადგენს აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის საზოგადოებრივ პოლიტიკური მდგომარეობის შესწავლა მოცემულ პერიოდში. საბჭოთა კავშირის დაშლისა და საქართველოს მიერ დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ დღის წესრიგში დადგა ობიექტური, გაუყალბებელი ისტორიის დაწერა და გააზრება. აქვე გვინდა ავღნიშნოთ ისიც, რომ ობიექტური, მიზეზ-შედეგობრივ კავშირებზე აგებული ისტორიის შედგენა ყოველთვის უნდა იყოს სახლმწიფოს ერთ-ერთი მიზანი, ყოველგვარი პოლიტიკური კონიუქტურიდან განცალკევებით. აჭარის რეგიონით ჩვენი ინტერესი განპირობებულია მისი ისტორიული განვითარების სპეციფიკიდან გამომდინარე. გასაბჭოების დროიდან აჭარაში პოლიტიკური მდგომარეობა კიდევ უფრო გამწვავდა, რომელსაც თავისი ობიექტური მიზეზები გააჩნია. გასაბჭოებამდე რეგიონში არსებობდა ოსმალეთისა და დემოკრატიული საქართველოს ინტერესთა წინააღმდეგობები. ბუნებრივია საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ინტერესი იყო ისტორიული კანონზომიერებით განპირობებული და სავსებით ბუნებრივი, ვინაიდან საქმე ეხებოდა ჩვენი სამშობლოს ისტორიული ნაწილის საქართველოს იურისდიქციაში დაბრუნებას. რეგიონში თავისი ინტერესებით შემოიჭრა ბოლშევიკური რუსეთი და მდგომარეობა კარდინალურად შეიცვალა. საკვლევი პერიოდი იმითაც არის საინტერესო, რომ იგი არ შეიძლება განვიხილოთ განცალკევებით, მანამდე არსებული ვითარების გააზრების გარეშე. ასევე საინტერესოა აჭარის რეგიონში გავრცელებული ერთგვარი პატრიარქალური

ურთიერთობები, რომლებიც გარკვეულ გავლენას ახდენდა განსაკუთრებით მიმდინარე საზოგადოებრივ ურთიერთობებზე. **საკვლევი თემის მიზანი**-მდგომარეობს ჩვენი მოკრძალებული წვლილი შევიტანოთ ობიექტური რეალობის დადგენაში. XX-საუკუნის ოცდაათიან წლებში რეგიონში ადგილი ჰქონდა მთელ რიგ სირთულეებს, რომელთა სათავეც ჯერ კიდევ გასულ ათწლეულში უნდა ვეძებოთ. მაგალითისთვის შეიძლება აღინიშნოს ხულოს მაზრის მარტის 1929 წლის აჯანყება. ეს ვითარება იმდენად მნიშვნელოვანი მოვლენა იყო, რომ მომდევნო, ოცდაათიან წლებშიც კი იგრძნობოდა მისი გავლენა აჭარის ყველა რაიონზე. საბჭოთა ხელისუფლება განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობდა რეგიონში შექმნილ ვითარებას და ცდილობდა არ გამოპარვოდა არცერთი უმნიშვნელო დეტალიც კი. საარქივო მონაცემებით დასტურდება თუ როგორ ახორციელებდა ხელისუფლება და კომუნისტური პარტია მმართველობას. კვლევის მიზანს ამავედროულად წარმოადგენს რეგიონში განხორციელებული მასობრივი ხასიათის რეპრესიების გაშუქება და ჩვენი მოკრძალებული მოსაზრების დაფიქსირება. თურქეთთან არსებული სიახლოვე გარკვეულ წილად კატალიზატორის როლს ასრულებდა განხორციელებულ მასობრივ რეპრესიებზე. ე.ი. აჭარა როგორც მტრულ ბანაკთან ახლოს მყოფი რეგიონი საბჭოთა ხელისუფლების განსაკუთრებული ყურადღების ცენტრში იყო მოქცეული. საკვლევი თემის მიზანს ამავედროულად წარმოადგენს რელიგიის როლის განსაზღვრა მიმდინარე საზოგადოებრივ პროცესებზე. თემის აქტუალურობა გამომდინარეობს იქედანაც, რომ ამ პერიოდის შესახებ თანამედროვე ისტორიოგრაფია ჯერ კიდევ მწირია. მოცემულ კვლევაში მოკლედ მიმოვიხილეთ ბათუმის ოკუპაციისა და ავტონომიის სტატუსის საკითხი, რომელიც პირდაპირ კავშირშია საკვლევ პერიოდთან და ამ

პროცესების გააზრების გარეშე ბუნებრივია გართულდება მოვლენათა ობიექტური აღქმა. **მეცნიერული სიახლე-** ნაშრომში გამოყენებულია მთელი რიგი პირველადი წყაროებისა, საერთო ჯამში ათეულზე მეტი ფონდის 89 საქმეზე მეტი. აქედან ჩვენს მიერ მოძიებული პირველადი წყაროების დიდი ნაწილი მეცნიერულ მიმოქცევაში პირველად შემოდის და ამდენად ეს ასპექტიც მიგვაჩნია სიახლედ. სადისერტაციო ნაშრომში წარმოდგენილია ჩვენეული ხედვა, მოვლენების ერთგვარი კომპლექსური ანალიზი. წარმოდგენილ კვლევაში გაშუქებულია სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოების კომპლექტაციისა და უფლებამოსილების განხორციელება ავტონომიურ რესპუბლიკაში და მათი როლი მიმდინარე საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ პროცესებზე. სიახლეს წარმოადგენს ასევე ისი ფაქტიც, რომ განხილული გვაქვს რეგიონში არსებული საზოგადოებრივი ორგანიზაციების საქმიანობა და მათ მიმართ კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელი როლი, შესაბამისი ყრილობებისა და კონფერენციების ანალიზის საფუძველზე. ნაშრომში განხილული მოვლენები წარმოდგენილია საბჭოთა კავშირში და შესაბამისად ავტონომიურ რესპუბლიკაში არსებული სამართლებრივი სისტემის შესწავლის საფუძველზე. კვლევის მეთოდოლოგია-ნაშრომი ეყრდნობა პირველადი და მეორეული წყაროების კრიტიკული ანალიზის საფუძველზე განხორციელებულ კვლევას. პირველადი წყაროებიდან აღსანიშნავია საარქივო მონაცემები, რომელთა შეპირისპირებაც ვაწარმოვეთ მეორეულ წყაროებთან მიმართებაში. ამ კუთხით საინტერესო იყო საარქივო მონაცემებისა და საგაზეთო პუბლიკაციების ანალიზი. თავდაპირველად განვსაზღვრეთ საკვლევი თემის ირგვლივ შესაბამისი წყაროების კლასიფიცირება და მათი სანდოობის დადგენა. კვლევის გარკვეულ ეტაპზე გამოვიყენეთ თვისებრივი კვლევის მეთოდოლოგია, რომელიც გამოიხატა როგორც მეორეული წყაროების ანალიზით, ასევე ტრიანგულაციურ მიდგომაშიც. **ნაშრომის თეორიულ-**

პრაქტიკული ღირსება- იმაში გამოიხატება, რომ მას აქვს ისტორიულ-შემეცნებითი, საგანმანათლებლო და პრაქტიკული მნიშვნელობა. ნაშრომში მოცემული დებულებები და დასკვნები დაეხმარება უმაღლესი და ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლების სტუდენტებსა და მოსწავლეებს რეგიონის ისტორიის შესწავლაში, ხელს შეუწყობს მათი ცნობიერების ამაღლებას. წარმოდგენილი სადისერტაციო ნაშრომი წარმოადგენს ინდივიდუალური ხელწერის მქონე კვლევას. ჩვენი აზრით ნაშრომი მნიშვნელოვან დახმარებას გაუწევს საკითხით დანტერესებულ მკითხველთა ფართო წრეს.

საარქივო მასალა- სადისერტაციო ნაშრომში გამოყენებულია დოკუმენტები, რომლებიც დაცულია აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის საარქივო სამმართველოს ცენტრალურ სახელმწიფო არქივში. გამოყენებული მასალები მოიცავს 16-ფონდის 89-ზე მეტ საქმეს. მათგან აღსანიშნავია ფონდ 3-1-ში დაცული მონაცემები, რომლებიც ეხება საქართველოს კომპარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის თვისებრივ-რაოდენობრივ შემადგენლობასა და საქმიანობას. შესწავლილია აღნიშნული ფონდის N4 აღწერის: N 108; 113; 109; 227; 226 და აღწ.N2-ის N 28 საქმეები. მოცემული მასალა, გარკვეულ წარმოდგენას ქმნის საოლქო პარტიული ორგანიზაციის ხელმძღვანელი როლის, მუშაობის სტილისა და საქმიანობის შესახებ. აღსანიშნავია N4 და N109 საქმეებში დაცული მონაცემები ე.წ. კონტრევოლუციონერთა საქიანობაზე. საიდანაც ირკვევა, რომ 1937 წლისათვის მხოლოდ ბათუმიდან პარტიის რიგებიდან გაირიცხა 133 წევრი და 89 კანდიდატი. პარტიიდან გარიცხვა კი საკმაოდ სერიოზული განაჩენი იყო, მითუმეტეს მასობრივი რეპრესიების პერიოდში, რაც სასიკვდილო განაჩენის ტოლფასი იყო. აჭარის სახელმწიფო არქივში დაცული მონაცემები

უმნიშვნელოვანეს წყაროს წარმოადგენს რეპრესირებულთა ვინაობისა და საერთო მდგომარეობის შესწავლის თვალსაზრისით. აღნიშნული ფონდის მასალები შეიცავს ასევე საინტერესო ცნობებს პარტიის საქმიანობაზე მთლიანად რეგიონის მაშტაბით. საყურადღებოა ფონდ 3-12 დაცული მონაცემები, რომლებიც ეხება საკუთრივ ხულოს რაიონის სკპ(ბ) რაიკომის საქმიანობას. მოცემული საარქივო დოკუმენტებით ასევე ირკვევა ქალთა უფლებრივი მდგომარეობა. ჩვენს მიერ გამოვლენილ მასალებს შორის საყურადღებოა ფონდ 3-5 სა და 3-9-ში მოცემული საქმეები N269; 226; 270; 10; 108; 368; 1; 4; და სხვა. რომლებიც ეხება საქართველოს კომკავშირის აჭარის საოლქო და ბათუმის საქალაქო და რაიონული კომიტეტების საქმიანობას. ნაშრომში ასევე გამოყენებულია 1975 წელს გამოცემული დოკუმენტებისა და მასალების კრებული სათაურით: „აჭარა საბჭოთა ხელისუფლებისა და სახალხო მეურნეობის აღდგენის პერიოდში“. მიუხედავად იმისა, რომ წიგნში დაცული დოკუმენტების აბსოლუტური უმრავლესობა განიცდის კომუნისტურ იდეოლოგიურ მიკერძოებულობას, მაინც დიდი მნიშვნელობა ენიჭება საერთო ვითარების აღდგენის საქმეში. ამავე ხასიათისაა კრებული: „აჭარის საბჭოების ყრილობები, დოკუმენტებისა და მასალების კრებული 1921-1937 წწ. ბთ.1971. ისტორიოგრაფია: საარქივო მონაცემების გარდა ნაშრომში გამოყენებულია სხვადასხვა პერიოდში გამოცემული ნაშრომები, ასევე ავტორთა კოლექტივების მიერ შექმნილი ისტორიული ხასიათის ნაშრომები. საკვლევი პერიოდის შესწავლის საქმეში საინტერესო მასალებია მოცემული წიგნში სახელწოდებით: „საქართველოს პროფესიული კავშირის ისტორიის ნარკვევები 1905-1970 წწ. თბილისი,1972 გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“. მიუხედავად მკაცრად იდეოლოგიზირებული ხასიათისა ძალზედ საინტერესო მონაცემებს ვხვდებით პროფკავშირების საქმიანობის გაშუქების კუთხით. საკვლევი პერიოდისათვის ბუნებრივია ვიყენებდით

საბჭოთა პერიოდის გამოცემებს, ამავე კონტექსტში გვინდა ავღნიშნოთ ასევე ალ.ბაუჟაძის „აჭარის მშრომელთა ბრძოლა საკოლმეურნეო წყობილების გამარჯვებისთვის“ ბათუმი 1962. გამომცემლობა „საბჭოთა აჭარა“. მიუხედავად არაერთი ნაკლისა, მნიშვნელოვანია ის ცნობები, რომლებსაც ვხვდებით აღნიშნულ ნაშრომში კულაკობასთან დაკავშირებული საკითხების განხილვისას, ასევე ინდუსტრიალიზაციისა და კოლექტივიზაციის საკითხების გაშუქებისას.

საყურადღებოა მ.გოცირიძის ნაშრომი „აჭარის ქალები ახალი ცხოვრების მშენებლები“ გამომცემლობა „საბჭოთა აჭარა“ ბათუმი 1971. ჩვენთვის საინტერესოა ნაშრომში დაცული მონაცემები ქალთა უფლებრივი მდგომარეობის თაობაზე. განხილულია რეგიონის ქალთა ჩართულობა საზოგადოებრივ წარმოებასა და პოლიტიკურ ცხოვრებაში. ჩვენ შევეხეთ ავტონომიური რესპუბლიკის უფლებრივ მდგომარეობას და სტატუსს, გარდა საარქივო მონაცემებისა ამ კუთხით საინტერესო ინფორმაციის შემცველია ი.გოგილაშვილის „ავტონომიური საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის უფლებრივი მდგომარეობა“ თბ.1960. გამომცემლობა „ცოდნა“. აღნიშნული საკითხების გაშუქება მნიშვნელოვანია საკვლევით პერიოდის შესწავლის თვალსაზრისით. სამართლებრივი საკითხების ანალიზისას, რომელიც აუცილებელ გასაშუქებელ საკითხად მიგვაჩნდა ჩვენს კვლევაში, ავტონომიური რესპუბლიკის სტატუსთან ურთიერთქმედების ნაწილში ამ კუთხით საინტერესო იყო ვ.აბაშაძის მონოგრაფია „საბჭოთა სოციალისტური სამართლის თეორიის საკითხები“ თბილისი 1979. თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა.

რეგიონის ადმინისტრაციულ ტერიტორიული მოწყობის უკეთესად გაგების თვალსაზრისით ჩვენს მიერ გამოყენებულია ვ.ეზუგბაიას ნაშრომი „საქართველოს სსრ ახალი ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული დაყოფა და საბჭოების როლის შემდგომი ამაღლება (1921-1932წწ) თბ.1973. აღნიშნული ავტორის მონოგრაფია ჩვენთვის საინტერესო ცნობებს შეიცავს საქართველოს გასხვისებული ტერიტორიების შესახებ მეზობელი სახელმწიფოების სასარგებლოდ ე.წ. „ინტერნაციონალური დახმარების“ კონტექსტში. დემოგრაფიული ვითარების შესწავლის კუთხით საინტერესო მონაცემებს ვეცნობით კ. ელიზბარაშვილის წიგნში „აჭარის ასსრ მოსახლეობა“ გამომცემლობა „საბჭოთა აჭარა“ თბ.1974. აღსანიშნავია ასევე ჩვენს მიერ კვლევაში გამოყენებული კანდიდ ჩარკვიანის წიგნი „ქართველი მენშევიკების ანტიხალხური ეკონომიკური პოლიტიკის შესახებ“ საქ.კპ ცკ-ს გამომცემლობა, თბ.1970. პარტიის საქმიანობის გაშუქების კუთხით საინტერესო ცნობების შემცველია ასევე ჩვენს მიერ გამოყენებული ა. სოლოვიოვის წიგნი „საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის ყრილობები და კონფერენციები“ გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“, თბ.1985. აჭარის ავტონომიურ რესპუბლიკაში შექმნილი საზოგადოებრივი ვითარების შესწავლის კუთხით საყურადღებო ცნობების შემცველია ა.მიქელთაძის ნაშრომი „აჭარის ასსრ სოციალური სტრუქტურის საკითხები“ გამომცემლობა „საბჭოთა აჭარა“, ბათუმი 1976. კვლევაში გამოყენებულ ავტორთა შორისაა В.Д. Чантурия-ს ნაშრომი „Просвящение в Аджарии-Батуми“ Госиздат Адж. АССР, 1956 г. პოლიტიკური ვითარების გაშუქების კუთხით საინტერესო ცნობებს გვაწვდის მკვლევარი ელენა პრუდნიკოვა ნაშრომში „Берия последний Рицар Сталина-М. 2011г. „Олма Медиа Групп“. დასავლური ხედვა მოვლენების შეფასებისას საინტერესოააადა გადმოცემული D.M. Leng-ის ნაშრომში „A

MODERN HISTORY OF SOVIET GEORGIA. Grove Press, New York 1962.

სადისერტაციო ნაშრომში, ზოგადი ლიტერატურის გარდა გამოყენებულია მკვლევართა ნაშრომები, რომლებიც უშუალოდ ეხება საკვლევ პერიოდს. ერთობ საყურადღებოა ო.თურმანიძის არაერთი კვლევა და სხვადასხვა ნაშრომები, როგორცაა: „საბჭოთა რეჟიმი და მასობრივი რეპრესიები აჭარაში (1921-1952) ბსუ გამომცემლობა, ბათუმი 2019. საკვლევ პერიოდს ეხება მკვლევარი ი.მანველიძის წიგნი „საზოგადოებრივ-პოლიტიკური და სოციალურ-ეკონომიკური ვითარება აჭარაში 1921-1930 წლებში.“ ბსუ გამომცემლობა, ბათუმი 2006. აღნიშნულ ნაშრომში მეცნიერული სიზუსტითაა წარმოჩენილი რეგიონში არსებული საზოგადოებრივი, პოლიტიკური და სოციალური მდგომარეობა. ავტონომიის საკითხებზე მსჯელობისას საინტერესოა უ.ოქროპირიძის წიგნი „აჭარის ავტონომიის შექმნა“ გამომცემლობა „უნივერსალი“, თბილისი 2011. გამოყენებული გვაქვს, თ.კომახიძის „მემედ აბაშიძე“ გამომცემლობა „აჭარა“ ბათუმი 1993, რომელსაც ერთგვარად ავსებს გ.შარაძის წიგნი „მემედ აბაშიძე“, გამომცემლობა სახალხო წიგნი, თბ-ბთ 1995. ძალზედ საყურადღებო ცნობებს ვეცნობით რ.სურმანიძის მონოგრაფიაში „ტრაგედია ბათუმში“(1937-1938) გამომცემლობა „ივერიონი“, თბილისი 2014. მნიშვნელოვანია ასევე ჩვენს მიერ გამოყენებული მარკ იუნგეს, ომარ თუმურაშვილის, ბერნდ ბონვერის- ავტორობით გამოცემული წიგნი „ბოლშევიკური წესრიგი საქართველოში“ ტ.2.თბილისი 2015. საინტერესო შეფასებებია გადმოცემული მკვლევარ ო.გოგოლიშვილის ნაშრომში „ანტისაბჭოთა მოძრაობა აჭარაში 1921-1929 წლებში.“ გამომცემლობა „აჭარა“, ბათუმი, 2000. ნაშრომში საინტერესოადაა

განხილული ხულოს მაზრის 1929 წლის მარტის აჯანყება, რომელსაც საკმაოდ დიდი რეზონანსი მოჰყვა საბჭოთა ხელისუფლების პერიოდში და რომლის ექოც მომდევნო ათწლეულში გაგრძელდა. კვლევაში გამოყენებული გვაქვს ასევე ვ.ზოიძის წიგნი „გამართლება“ გამომცემლობა „აჭარა“, ბათუმი 1990. ერთობ საინტერესო კვლევაა ვ.გურულის „სტალინის დიდი ექსპერიმენტი“ მასალები პოლიტიკური პორტრეტისათვის, გამომცემლობა „მერიდიანი“ თბ.2000 აქვე დავსძენთ, რომ დასახელებული ავტორის რამდენიმე ნაშრომი გვაქვს გამოყენებული ჩვენს კვლევაში, მათ შორის ელ.ვერით გადმოცემული. გვერდს ვერ ავუვლიდით ა. დაუშვილის ნაშრომს „აჭარის უახლესი ისტორიის საკითხები“, გამომცემლობა „უნივერსალი“, თბილისი 2009. ნაშრომში შესაბამის ადგილას დამოწმებული გვაქვს ასევე ერთი საინტერესო კვლევა მეცნიერ შ. ვადაჭკორიას „საქართველოს პირველი რესპუბლიკა და ოსმალეთის ექსპანსიური პოლიტიკა“ გამომცემლობა „გეორგიკა“, თბილისი 2015. ტერიტორიული საკითხების გაშუქებისას ძალზედ მნიშვნელოვანი კვლევაა ს.ვარდოსანიძის და ვ.გურულის წიგნი „საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის ისტორია“ ქართული უნივერსიტეტის გამომცემლობა, თბილისი 2015. ძალზედ საინტერესო შეხედულებებია მოცემული ნ.სონდულაშვილის კვლევაში „საბჭოთა რეჟიმი და ქართული ეროვნული იდეა“ (1921-1991) გამომცემლობა „უნივერსალი“ თბ.2018 .

ნაშრომის აპრობაცია: ნაშრომმა წარმატებით გაიარა აპრობაცია ბსუ ისტორიის არქეოლოგიისა და ეთნოლოგიის დეპარტამენტში 2022 წლის 7 მარტს. ნაშრომის ცალკეული ნაწილები სტატიების სახით გამოქვეყნდა და გამოქვეყნების რეჟიმშია სხვადასხვა სახის სამეცნიერო ჟურნალებში.

ნაშრომის სტრუქტურა: ნაშრომი მოიცავს შესავალს, 4 თავსა და 14 ქვეთავს, დასკვნას, შემოკლებათა განმარტებებსა და ბიბლიოგრაფიას.

თავი 1. საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარება, აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის შექმნა და ახალი ტიპის პოლიტიკური სისტემის ჩამოყალიბება

§1. საქართველოს გასაბჭოება, აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ჩამოყალიბება, სამართლებრივი სტატუსი

საქართველოს მრავალსაუკუნოვან ისტორიაში ერთ-ერთი უმძიმესი მოვლენაა ქვეყნის ძალდატანებითი გასაბჭოება, შდეგად საქართველომ დაკარგა სუვერენიტეტი და ევროპული ტიპის სახელმწიფოდ ჩამოყალიბების გზა დაეხშო. აღნიშნული თემის გაშუქება ისტორიოგრაფიაში გასაბჭოებისთანავე დაიწყო, ცხადია მოვლენების გაშუქება ხდებოდა არათუ ტენდენციურად და მიკერძოებულად, არამედ ერთადერთი გენერალური ხაზი მოვლენათა გაშუქებისა იყო საბჭოური. შესაბამისად ისტორია იყო გაყალბებული. მე-20 საუკუნის 90-იანი წლების დასაწყისში, სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ დადგა შესაძლებლობა დაწყებულიყო ისტორიული მოვლენების გადაფასების პროცესი. დემოკრატიულ საქართველოს თავისი არსებობის ხანმოკლე პერიოდში უამრავი გამოწვევა ჰქონდა. ამ საკითხის გაშუქებისას ისტორიოგრაფიში სხვადასხვა მოსაზრებებია გამოთქმული. ერთ-ერთი ფაქტორი, რომელმაც განმსაზღვრელი როლი ითამაში სუვერენიტეტის დაკარგვაში, ჩვენი აზრით იყო არა იმდენად ეროვნული თანხმობის მიუღწევლობა მოქმედ პოლიტიკურ აქტორთა შორის, არამედ

განმსაზღვრელი იყო შექმნილი რთული გეოლოგიკური ვითარება, რომელიც საქართველოს სასარგებლოდ არ განვითარებულა. უაღრესად საყურადღებოა ა.შ.შ. წარმომადგენელთა პალატის 1954 წლის N6 სპეციალური დადგენილება, სადაც მოცემულია შეერთებული შტატების ხედვა ბოლშევიკური რუსეთის მიერ საქართველოს ოკუპაციასთან მიმართებით. სენატის მოსაზრებით, ბოლშევიკური რუსეთი არ იყო დაინტერესებული თავის საზღვრებთან დემოკრატიული სახელმწიფოს არსებობით. ინტერვენციის პირველივე დღეებიდანვე დემოკრატიული საქართველოს მთავრობა წინააღდეგი იყო ბოლშევიკებთან კავშირისა. ერთადერთი საკითხი რაზეც მოხერხდა ოუკპანტებთან შეთანხმება იყო ბათუმის საკითხი. აქვე უნდა ვთქვათ, რომ ბათუმის გარეშე ბოლშევიკებისთვისაც კი აჭარის რეგიონის დაუფლება არასრულფასოვანი პოლიტიკური ნაბიჯი იქნებოდა. ბუნებრივია უპირველესად იგულისხმება სტრატეგიული დანიშნულების ობიექტი, როგორცაა პორტი, რომელიც ბაქოს ნავთობის მთავრი გამტარი იყო და უკვე არსებობდა შესაბამისი ინფრასტრუქტურაც, რომლის თურქეთისთვის ჩაბარება იქნებოდა სტრატეგიული მარცხი. მაშასადამე, ჩვენი მოსაზრებით, რომელიც ეყრდნობა კვლევაში წარმოდგენილ ფაქტობრივ მასალას, გვამღევეს საშუალებას ვიფიქროთ შემდეგი: საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობა აღმოჩნდა, რა უმძიმეს გეოპოლიტიკურ ვითარებაში ამის გამო დგამდა არათანმიმდევრულ ნაბიჯებს. დემოკრატიულ მთავრობას რაღაც ეტაპზე თურქეთთან მოლაპარაკების იმედიც ჰქონდა, მაგრამ ამ იდეას წარმატება არ მოჰყოლია, ვინაიდან ბოლშევიკურ რუსეთსა და თურქეთს შორის კარგა ხანია დამყარდა დიპლომატიური ურთიერთობები. თუმცა მხარეები დადებულ შეთანხმებებს იმთავითვე არ განიხილავდნენ ერთადერთ და იმპერატიულად განმსაზღვრელ ამოსავალ წერტილად და ყოველი შესაძლებლობების გამოჩენისთანავე

ცდილობდნენ საკუთარი ინტერესების შესაბამისად გადაეწყვიტათ ტერიტორიული საკითხი.

აჭარის რეგიონის ავტონომიური მართვის იდეა ერთიანი საქართველოს შემადგენლობაში გაჩნდა 1917 წელს, იგი პირველად საქართველოს ეროვნულ საბჭოში გაჟღერდა. აჭარა ავტონომიურ რესპუბლიკად გამოცხადდა საქართველოს ოკუპაციის შემდეგ, კერძოდ 1921 წლის 16 ივლისის დეკრეტით. აქვე უნდა ავღნიშნოთ ერთი ფაქტიც, 1921 წლის 5 ივლისის აჭარის საოლქო კომიტეტისა და რევკომის ერთობლივ გადაწყვეტილებაში რევკომისა და პროფსაბჭოს ურთიერთდამოკიდებულების შესახებ აჭარის რეგიონი უკვე მოიხსენიება, როგორც ავტონომიური საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკა. ავტონომიის იდეას იმთავითვე საფუძვლად ედო რელიგიური ფაქტორი, ამავდროულად არსებობდა სხვა მიზეზიც, მათ შორის ამ ტერიტორიაზე მცხოვრები მოსახლეობის პოლიტიკური, სოციალურ-ეკონომიკური და კულტურული განსხვავებულობა დანარჩენი საქართველოსაგან. ოსმალეთის ბატონობის პერიოდში ადგილობრივი ქართველი მოსახლეობა უკიდურეს შევიწროებას განიცდიდა. ამიტომაც ეროვნული თვითმყოფადობის შენარჩუნების საქმეში ძალზე დიდი როლი ეკისრებოდა ადგილობრივი ფეოდალური ელიტის პროგრესულ წარმომადგენლებს. მოსახლეობა ქართული ენისა და სხვა ადათ წესების შენარჩუნების წყალობით ინარჩუნებდნენ მყიფე, მაგრამ მაინც მნიშვნელოვან კავშირს დანარჩენ საქართველოსთან. ავტონომიის იდეის მომხრე იყვნენ დემოკრატიული საქართველოს მმართველი პოლიტიკური ლიდერები, რომელთან განსაკუთრებით ეიმედებოდათ მ.აბაშიძის, რომელსაც აჭარის ავტონომია წარმოედგინა საქართველოს შემადგენლობაში ფართე ავტონომიის სახით. თავდაპირველად

ავტონომიის მოწინააღმდეგე იყო მეორე დიდი მამულიშვილი ჰ.აბაშიძე, რომელსაც არ მიაჩნდა მიზანშეწონილად სარწმუნოებრივი განსხვავებულობის გამო ავტონომიური სუბიექტის არსებობა, მითუმეტეს ისეთ ღარიბ ქვეყანაში, როგორსაც საქართველო წარმოადგენდა. ავტონომიის საკითხით თურქეთიც იყო დაინტერესებული, რომლის დასტურიცაა 1921 წლის 16 მარტის მოსკოვისა და 1921 წლის 13 ოქტომბრის ყარსის ხელშეკრულებები. აღნიშნული ხელშეკრულებით დადგენილი საზღვრები დღესაც არის შენარჩუნებული ორ სახელმწიფოს შორის, რომელიც გამყარდა 1992 წლის 30 ივლისის საქართველოსა და თურქეთის რესპუბლიკას შორის გაფორმებული ხელშეკრულების შესაბამისად. მოცემულ ხელშეკრულებაში არაფერია ნათქვამი ავტონომიური რესპუბლიკის სტატუსთან მიმართებით და შესაბამისად ავტონომიის სტატუსი ამ ხელშეკრულებებზე მიმაგრებული არ არის.

§2. ავტონომიური რესპუბლიკის ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული მოწყობა და ახალი ტიპის პოლიტიკური სისტემის ჩამოყალიბება.

1921 წლის 23 ნოემბერს გამოქვეყნდა აჭარის წითელი მეჯლისის დადგენილება საბჭოების არჩევნების ჩატარების შესახებ. აღნიშნული დადგენილება ითვალისწინებდა თუ რა შემადგენლობით უნდა არჩეულიყო სოფლის,თემის, მაზრის და ბათუმის საქალაქო საბჭოები. აჭარაში რევკომის მიმართ ნდობის ხარისხი იყო ძალზედ დაბალი. საბჭოთა ხელისუფლების მთავარ სამიზნეს პირველ ხანებში წარმოადგენდა ადგილობრივი ფეოდალური არისტოკრატია. იდეოლოგიური ბრძოლის მეთოდები ითვალისწინებდა ასევე საგანმანათლებლო სივრცის გამოყენებას და ამ მიმართლებით კომუნისტები ძალზედ აქტიურობდნენ. პატრიარქალური ურთიერთობები ძალზედ ღრმად იყო რეგიონში გავრცელებული. პირველ ეტაპზე საბჭოთა

მთავრობა თითქოს ერიდებოდა აქტიური და აგრესიული პოლიტიკის გატარებას ამ მიმართულებით, განსაკუთრებით მაღალმთიან რაიონებში. თუმცა მოგვიანებით პოლიტიკა შეიცვალა და შესაბამისად ამ ყოველივემ გამოიწვია 1929 წლის ხულოს გლეხთა შეიარაღებული გამოსვლები. აქვე უნდა ავღნიშნოთ ისიც, რომ ამ აჯანყების ექო მომდევნო 30-იან წლებშიც ისმოდა დროდადრო. საბჭოთა ხელისუფლება ისევე, როგორც საქართველოში, ასევე აჭარაშიც მოქმედებდა ზედმეტად ხისტად, ამ ფაქტს ყურადღება მიაქცია პროლეტარიატის ბელადმაც საკმაოდ ადრე, იგი აღნიშნავდა, რომ არ იყო საჭირო ქართველებს უპირობოდ გადმოეღოთ მათი მეთოდები და კარგი იქნებოდა თუკი ისინი გამოიჩენდნენ ერთგვარ წინდახედულობას და ბრმად არ იმოქმედებდნენ. ქართველი ბოლშევიკების ეს ზედმეტი მონდომება გამოწვეული იყო იმით, რომ ისინი ცდილობდნენ დაემტკიცებინათ საკუთარი ერთგულება ცენტრალრი ხელისუფლებისადმი.

თავი2. აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოები, მათი უფლებამოსილება და საქმიანობა XX საუკუნის 30-იან წლებში

&1. უმაღლესი საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ხელისუფლება, მმართველობის ორგანოები.

სოციალისტური სახელმწიფოს ორგანიზაციული პრინციპი დეკლარირებული იყო, როგორც დემოკრატიული ცენტრალიზმი. თუმცა საბჭოთა სახელმწიფოს შეხედულება დემოკრატიულ პრინციპებზე რადიკალურად განსხვავებული იყო ცივილიზებული სამყაროს მიერ დემოკრატიული პრინციპების აღქმისაგან. ფორმალურად სახელმწიფო ხელისუფლების

ორგანოების, საბჭოების არჩევნებში ფორმალურად მასები დებულობდნენ მონაწილეობას. ნიშანდობლივია თავად ტერმინი „მასები“, ვინაიდან სწორედაც, რომ მასები და სიმრავლე იყო მთავარი ბოლშევიკებისთვის, ყოველგვარი თვითშემოქმედება და რეალური დემოკრატიული აქტივობები ძირშივე მკაცრად იკვეთებოდა. ავტონომიურ რესპუბლიკაში ხელისუფლების უმაღლეს ორგანოებს წარმოადგენდნენ უმაღლესი საბჭოები, შესაბამისად მოქმედი პრეზიდენტები იყვნენ. უმნიშვნელოვანესი იყო საბჭოსთან არსებული ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტი ე.წ. ცაკი. ხელისუფლების ორგანოთა ურთიერთქმედება აგებული იყო მკაცრად ცენტრალიზირებულ პრინციპებზე. აჭარაში მე-20 საუკუნის 30-იან წლების დასაწყისში ფუნქციონირებდა სახელმწიფო ხელისუფლების შემდეგი შტო: უმაღლესი საკანონმდებლო და აღმასრულებელი, ადგილობრივი და მართლმსაჯულების ორგანოები. 1937 წლამდე აჭარაში ავტონომიური რესპუბლიკის ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული მოწყობა და სახელმწიფო ორგანოების უფლებამოსილება კონსტიტუციით არ ყოფილა დადგენილი. 1930 წლის დასაწყისისთვის აჭარაში განხორციელდა სახელმწიფო ორგანოების რეფორმები. ერთ ორგანოდ გაერთიანდა სახალხო კომისართა საბჭო და ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტი. ამ ცვლილებით უნდა აღმოფხვრილიყო ის ხარვეზი რაც არსებობდა ამ ორი ხელისუფლების ორგანოს საქმიანობაში, კერძოდ უფლებამოსილებათა დუბლირებას ჰქონდა ადგილი. რეფორმების შედეგად ქალაქი ბათუმი და მისი მაზრა გაიყო ორ დამოუკიდებელ ადმინისტრაციულ ერთეულად. ამ რეფორმის შედეგად ავტონომიურ რესპუბლიკაში შედიოდა ბათუმი, ქობულეთის, ქედის და ხულოს რაიონები, ასევე 15 სასოფლო საბჭო. ავტონომიური რესპუბლიკის მასშტაბით მნიშვნელოვან უმაღლეს მმართველობით რგოლს წარმოადგენდა აჭარის ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტი, რომლის უფლებამოსილებაც

გაიზარდა ე.წ. ახალმშენებლობის პროცესის დასაწყისისთვის. ცვლილებები ავტონომიური რესპუბლიკის სახელმწიფო ორგანოების სისტემაში მომდევნო წლებშიც გრძელდებოდა. ცაკის პერზიდუმი ამზადებდა საბჭოების ყრილობებსა და სესიებს. ხელმძღვანელობდა ადგილობრივი საბჭოების არჩევნების ჩატარებას.

მე-20 საუკუნის 30-იანი წლების მეორე ნახევრის მნიშვნელოვანი მოვლენა იყო აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის კონსტიტუციის მიღება. უზენაესი საბჭოს პირველი სხდომა ცატარდა 1938 წლის ივლისში. ხელისუფლების დანაწილების პრინციპები საბჭოთა სახელმწიფოში უაღრესად პირობით ხასიათს ატარებდა. საბჭოთა ხელისუფლება რთულ სტრუქტურულ მექანიზმს წარმოადგენდა. იურიდიულად საბჭოები წარმოადგენდნენ ხელისუფლების უმაღლეს და ადგილობრივ ორგანოთა გაერთიანებას. ე.წ. ცენტრალიზიზებული დემოკრატიზმის ფორმა.

&2. სახელმწიფო ხელისუფლების ადგილობრივი ორგანოები, აღმასკომის განყოფილებანი, კომისიები და სამმართველოები

აჭარაში ხელისუფლების აგილობრივ ორგანოებს განეკუთვნებოდნენ სამაზრო, სადაბო, სათემო, მოგვიანებით სასოფლო საბჭოები. 1927 წელს აჭარისწყლის მაზრა გაუქმდა და მასში შემავალი სათემო საბჭოები ქ.ბათუმის მაზრის შემადგენლობაში შევიდა. 1929-1930 წლის რეფორმების შედეგად მაზრის საბჭოებს ეწოდა რაიონის, ხოლო სათემოს-სასოფლო საბჭოები. ხელისუფლების ადგილობრივ ორგანოებს ირჩევდნენ 2 წლის ვადით. მმართველობის ადგილობრივ ორგანოებს ევალებოდა განეხორციელებინათ ზემდგომი ორგანოების მიერ მიღებული კანონებისა და გადაწყვეტილებების იმპლემენტირება

ადგილებზე. მამასადამე შეიძლება ვთქვათ, სახალხო დეპუტატთა საბჭოები შეადგენდნენ სახელმწიფო ხელისუფლების ერთიან სისტემას, რომელშიც შედიოდნენ სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭო, მოკავშირე რესპუბლიკების უმაღლესი საბჭოები, ავტონომიური რესპუბლიკების უმაღლესი საბჭოები, სამხარეო, საოლქო, რაიონული, სასოფლო საბჭოები.

§3. სასამართლოსა და პროკურატურის ორგანოები

ავტონომიური რესპუბლიკის სახელმწიფო ორგანოთა სისტემაში განსაკუთრებული ადგილი ეკავა სასამართლოსა და პროკურატურის ორგანოებს. სასამართლოს გადაწყვეტილების შეცვლის უფლებამოსილება გააჩნდა უმაღლეს წარმომადგენლობით ორგანოს აღმასრულებელ კომიტეტს. ავტონომიურ რესპუბლიკაში მართლმსაჯულებას ახორციელებდნენ უზენაესი სასამართლო, რაიონული (საქალაქო) სახალხო სასამართლოები. სახალხო სასამართლოს მოსამართლეებს ირჩევდნენ რაიონის მოქალაქეები 5 წლის ვადით. სასამართლო რეალურად წარმოადგენდა არა მართლმსაჯულების განმახორციელებელ დამოუკიდებელ ორგანოს, არამედ კომუნისტური პარტიული დიქტატის უპირობოდ განმახორციელებელ ორგანოს. ლენინის სიტყვებით სასამართლო ტერორის აღმომფხვრელი კი არ უნდა ყოფილიყო, არამედ მისი დამკანონებელი ორგანო. სასამართლო ორგანოები შედიოდნენ იუსტიციის სისტემაში.

თავი 3. პოლიტიკური და საზოგადოებრივი ორგანიზაციები აჭარაში XX საუკუნის 30-იან წლებში

§1. საქართველოს კომპარტიის აჭარის საოლქო ორგანიზაცია

საბჭოთა კავშირში არსებული ხელისუფლების დანაწილების მიუხედავად, აღნიშნული პრინციპები უაღრესად ფორმალურ ხასიათს ატარებდა, ვინაიდან უმთავრეს წარმმართველ ძალას

კომუნისტური პარტია წარმოადგენდა. კომპარტიის საკავშირო ყრილობების დადგენილებების უპირობო განხორციელება იყო მთელი სახელმწიფო ხელისუფლების მთავარი ამოცანა. კომპარტია გვევლინებოდა სახელმწიფოში საშინაო და საგარეო პოლიტიკის უმთავრესი მიმართულების შემმუშავებელ ორგანოდ. ყველა სხვა დანარჩენი მისი გადაწყვეტილების უპირობო შემსრულებლები უნდა ყოფილიყვნენ. კომპარტიას როცა ვამბობთ, ბუნებრივია ეს არ არის აბსტრაქცია, მას კონკრეტული ადამიანები წარმოადგენდნენ. ამ იდეოლოგებს შორის მიმდინარეობდა ბრძოლა ძალაუფლებისათვის. ამ დაპირისპირების სასტიკ შედეგებს ხშირ შემთხვევაში თავად კომპარტიის მაღალჩინოსნებიც იწვნევდნენ ხოლმე. უკიდურესი მემარცხენეობა, რომლისთვისაც მიუღებელი იყო განსხვავებული აზრი თავად პარტიაში, ბუნებრივია არ შეეგუებოდა სხვა ტიპის პარტიების არსებობას. ამიტომაც იყო, რომ საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ ძალიან მალე თვით ლიკვიდაცია გამოაცხადეს არა კომუნისტურმა პარტიებმა, ცხადია ეს იყო იძულებითი ნაბიჯი. კომპარტია მიზანმიმართულად ისუფთავებდა სამოქმედო არეალს. დღიდან საბჭოების დაარსებისა მათი ძალაუფლება ემყარებოდა უკიდურეს ტერორს, დაშინებას და ადამიანის საყოველთაოდ აღიარებული პრინციპების დარღვევას, მის სრულ იგნორირებას. პარტიის ყრილობები უმთავრესი მოვლენა იყო სახელმწიფოს ცხოვრებაში, მისი პოლიტიკური ბიურო კი იყო მთავარი ხელმძღვანელი ორგანო. ყველა რგოლისა თუ დონის ხელისუფლების ორგანო ექვემდებარებოდა პარტიულ დიქტატს.

საქართველოს კომპარტია საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის ნაწილი იყო. მართალია, იგი 1920 წელს დაარსდა, მაგრამ მას არ გააჩნდა საკუთარი პროგრამა და წესდება. ცხადია

საქართველოს კომპარტია საკავშირო კომუნისტური პარტიის დადგენილებათა უპირობო შემსრულებელი იყო. საქართველოს კომპარტიის აჭარის საოლქო ორგანიზაცია 1921 წლის ივლისში შეიქმნა პირველ პარტიულ კონფერენციაზე. 1923 წლამდე მას ეწოდებოდა ბათუმის საოლქო კომიტეტი. 20 საუკუნის 30-იან წლებში კიდევ უფრო განმტკიცდა კომუნისტური პარტიის აჭარის საოლქო ორგანიზაციის იდეოლოგიური, პარტიულ-პოლიტიკური მუშაობა და გავლენა. თუმცა მთელი მათი საქმიანობა ეფუძნებოდა ტყუილსა და შანტაჟს, ისევე როგორც საკავშირო თუ რესპუბლიკური პარტიული ორგანიზაციისა.

საკავშირო კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტისა და ცენტრალური საკონტროლო კომისიის 1933 წლის 12 იანვრის გაერთიანებული პლენუმის რეზოლუციის თანახმად იწყებოდა პარტიის „წმენდა“ არასაიმედო, მერყევი და მიტმასნებული ელემენტებისაგან, ამასთანავე პარტიაში მიღება შეჩერდა წმენდის დამთავრებამდე. ამ საკითხს მიემდგვნა საქართველოს კომპარტიის აჭარის საოლქო ორგანიზაციის სპეციალური თათბირი, რომელიც ბათუმში გაიმართა 1933 წლის 21 თებერვალს. პარტიის რაიონულ კომიტეტებს, პირველად პარტიულ ორგანიზაციებს, მიეცათ მითითება მერყევი და არამტკიცე კომუნისტების პარტიიდან გარიცხვის შესახებ. კომუნისტურ პარტიაში მასობრივი გარიცხვების მორიგი ტალღა 1936 წლიდან იწყება. ამ მიზნით დაიწყო პარტიული ბილეთების შემოწმება, პარტიულმა ხელმძღვანელობამ ამ პერიოდისთვის პარტიიდან გარიცხა 389 პარტიის წევრი. კულაკობასთან ბრძოლა გამოცხადებული იყო პარტიის პირველ ნომერ ამოცანად სოფლად კოლექტივიზაციის პერიოდში. მე-20 საუკუნის 30-იანი წლების პირველ ნახევარში პარტიული ორგანიზაციის ძირითადი საზრუნავი იყო სოციალურ-ეკონომიკური საკითხები. აჭარის საოლქო, საქალაქო, რაიონული კომიტეტების ბიუროების საქმიანობაში ეკონომიკურ საკითხებს

წამყვანი ადგილი ეკავა. საქართველოს კომპარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის მუდმივმოქმედი სამუშაო ორგანო იყო პრეზიდიუმი და სამდივნო. პრეზიდიუმის სხდომები ტარდებოდა თვეში ორჯერ, სამდივნო კი ყოველდღიურად. საქართველოს კომპარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტში ორი განყოფილება არსებობდა: საორგანიზაციო-საინსტრუქტორო და აგიტაცია-პროპაგანდის. 1931 წლის 7 თებერვალს ჩატარდა აჭარის საბჭოების მე-10 ყრილობა. ყრილობას ესწრებოდნენ საქართველოს კპ(ზ) აჭარის საოლქო კომიტეტის წარმომადგენლები. საბჭოების ყრილობას მიეცა დირექტივა საოლქო კომიტეტისაგან, რომელიც შემდგომში რეზოლუციაშიც აისახა. დირექტივა ეხებოდა იმას თუ როგორ უნდა შეესრულებინათ კომპარტიის მიერ დასახული ამოცანები დროულად, სოციალისტური მშენებლობის, სოფლად კოლექტივიზაციის და კულაკობასთან ბრძოლის გზაზე. რესპუბლიკური და ავტონომიური რესპუბლიკის კომპარტიის შესაბამისი ყრილობები პირდაპირ აგრძელებდნენ საკავშირო კპ(ზ) ყრილობების გენერალურ ხაზს. კულაკობის შეზღუდვის და განდევნის რეჟიმიდან უნდა გადასულიყვნენ მათ სრულ ლიკვიდაციაზე, ე.ი.ფიზიკურ განადგურებაზე. საკავშირო კპ(ზ) XVII ყრილობაზე, რომელიც გაიმართა 1934 წლის 26 იანვარსა და 10 თებერვლის ჩათვლით აღნიშნული იყო, ძირითადად აშენდა სოციალისტური ეკონომიკის საძირკველი და განადგურებულ იქნა ოპოზიციური მიდინარეობანი დამთავრდა პარტიის წმენდა. 1937 წლის 25 ოქტომბერს დიდი ზარზეიმით, აჭარის ასსრ საბჭოების საგანგებო მე-12 ყრილობამ დაამტკიცა ავტონომიური რესპუბლიკის კონსტიტუცია, რომელიც თანხვედრაში იყო, როგორც რესპუბლიკურ ისე საკავშირო კონსტიტუციასთან. 1934-1937 წლებში გაწეული მუშაობისა და პრობლემების შესახებ იყო მსჯელობა საქართველოს კომპარტიის აჭარის XVI საოლქო

კონფერენციაზე. კონფერენცია გაიმართა 1937 წლის მაისში. კონფერენციაზე საგანგებო სიტყვით გამოვიდა საოლქო კომიტეტის პირველი მდივანი არტემ გეურქოვი. 1937 წლისთვის აჭარაში კოლექტივიზაციის მაჩვენებელი შეადგენდა 69,1%. მძიმე სოციალურ-პოლიტიკურ ვითარებაში გაიმართა საქართველოს კომპარტიის აჭარის საოლქო XVII კონფერენცია 1938 წლის 3-5 ივლისს. განსახილველ საკითხთა შორის იყო, სარევიზიო კომისიის ანგარიში და საქართველოს კომპარტიის მე-10 ყრილობის დელეგატების არჩევა. კონფერენციაზე საანგარიშო სიტყვით გამოვიდა პარტიის საოლქო კომიტეტის პირველი მდივანი ა.საჯაია, რომელიც შეეხო ავტონომიურ რესპუბლიკაში მიმდინარე საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ და სოციალურ-ეკონომიკურ საკითხებს. ვითრება ისე წარმოჩინდა თითქოს რეგიონში არსებული მძიმე სოციალური და ეკონომიკური ვითარება განგებ შექმნეს „მავნებელ“, „კონტრევოლუციონერ ტროცკისტებმა“, რომლებიც ყველანაირად უშლიდნენ ხელს ავტონომიური რესპუბლიკის განვითარებას.

საქართველოს კომპარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის დასაყრდენი იყო პარტიის საქალაქო, რაიონული კომიტეტები, პირველადი პარტიული ორგანიზაციები. დიდი მნიშვნელობის გამო საქალაქო კომიტეტის პირველ მდივანად 1937-1940 წლებში შეთავსებით მუშაობდნენ საქართველოს კომპარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის პირველი მდივნები: ი.კოჭლამაზიშვილი, ა.საჯაია, მ.ბარამია, გ.თვალჭრელიძე. 1936-1940 წლებში ჩატარდა ბათუმის საქალაქო კომიტეტის სამი კონფერენცია, სადაც ძირითადად მსჯელობდნენ მავნებლობის, კონტრევოლუციონერ-ტროცკისტების გამოვლინებისა და ლიკვიდაციის მნიშვნელობაზე. პარტიული ცხოვრების უმნიშვნელოვანეს ამბავს წარმოადგენდა ბიუროების მუშაობა. ვინაიდან იგი იყო მუდმივმოქმედი სტრუქტურული ერთეული. პარტიულ

ბიუროებზე ყოველდღიურ რეჟიმში განიხილებოდა რეგიონის მიმდინარე პოლიტიკურ-ეკონომიკური საკითხები. არ არსებობდა საკითხი, რომელიც პარტიის ყურადღების მიღმა იყო დარჩენილი. განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭებოდა ბრძოლას განსხვავებულად მოაზროვნე ადამიანების წინააღმდეგ არა მარტო პარტიის რიგებს გარეთ, არამედ თავად პარტიის რიგებშიც. ყველგან ეძებდნენ ოპორტუნისტებს, ტროცკისტებს, კონტრ-რევოლუციონერ დივესანტებს, მემარჯვენე უკლონისტებს. პარტიული განათლების საკითხში მნიშვნელოვანი როლი ენიჭებოდა ასევე სკოლას, კერძოდ მასწავლებლებს. აჭარის სკოლებში 1937-1938 სასწავლო წლებში ისტორიის სწავლება ჩაითვალა არადამაკმაყოფილებლად. პარტიის მთავარ ამოცანად კვლავ რჩებოდა ბრძოლა „ხალხის მტრების“ წინააღმდეგ. იმართებოდა დახურული თუ ღია სხდომები, რომლებზეც განიხილებოდა ამათუ იმ პირის პარტიიდან გარიცხვის საკითხები. ვინაიდან ოლქოში, ე.ი. პარტია წარმოადგენდა მაღალი ლეგიტიმაციის ინსტიტუციას იგი აგროვებდა ყველა ტიპის ცნობას. მათ შორის სამართალდამცავი ორგანოებიდან. 1937 წლის 7 აგვისტოს შედგა რაიონული პარტორგანიზაციის კრება. მოისმინეს მგელაძის მოხსენება ხასან ლორთქიფანიძის მავნებლობის შესახებ. კრების დადგენილებით ეს უკანასკნელი გარიცხეს პარტიიდან. დაბეზღებები და ანონიმური წერილების წერა იმ პერიოდისთვის იყო ჩვეულებრივი ამბავი. ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ანტიპარტიულ ქმედებად ითვლებოდა პარტიული დემოკრატიის პრინციპების ისეთი დარღვევა როგორც იყო ე.წ. „ფრაქციული მუშაობა“. სწორედ ამ ფრაქციულ მუშაობაში აქტიური მონაწილეობისთვის გარიცხეს პარტიიდან აკაკი მეგრელიძე. 1938 წლის იანვრის პლენუმზე შემაჯამებელი სიტყვა წარმოთქვა აჭაროლქოშის მდივანმა დ.კაპანაძემ. „ბოლშევიზმის

დაუფლება“ უადრესად სერიოზულ და გადაუდებელ ამოცანად წარმოაჩინა. მომხსენებლის აზრით ამ მიმართულებით მუშაობა კომკავშირის მუშაობის საფუძველს წარმოადგენდა. კაპანაძემ ასევე აღნიშნა, რომ მთელ რიგ ადგილებზე არადამაკმაყოფილებლად იყო მოწყობილი ახალგაზრდობის პოლიტიკური სწავლება. დამატებით ხარვეზად ჩაითვალა არასტაბილური ურთიერთობები ზოგადსაგანმანათლებლო დაწესებულებებშიც.

&2. პროფესიული კავშირები

პროფესიულ კავშირებს ხანგრძლივი ისტორია გააჩნიათ და იგი პირდაპირაა დაკავშირებული კაპიტალისტური ურთიერთობების განვითარებასთან. თავისი არსით პროფესიული კავშირები მემარცხენე ტიპის ორგანიზაციებია, რომელთა მთავარი და უპირველესი დანიშნულება იყო მუშათა და სხვადასხვა ფორმით დასაქმებული ადამიანების შრომის უფლებების დაცვა. მეოცე საუკუნის დასაწყისიდანვე იწყებენ ჩამოყალიბებას მსგავსი ტიპის ორგანიზაციები, კერძოდ 1905 წლიდან. ბოლშევიკებსა და მენშევიკებს სერიოზული უთანხმოება გააჩნდათ პროფკავშირების როლისა და მათი შემდგომი განვითარების თაობაზე. მენშევიკების აზრით პროფკავშირები პოლიტიკისაგან შორს უნდა მდგარიყვნენ, მათ ამ ე.წ. „ნეიტრალობას“ სერიოზულ და მტრულ ნაბიჯად თვლიდნენ ბოლშევიკები. ბოლშევიკებისთვის კი პროფკავშირული ორგანიზაციები უნდა ყოფილიყვნენ მათი პარტიის გენერალური ხაზის გამტარებლები. აჭარის ასსრ პროფესიული კავშირი ჩამოყალიბდა 1921 წლის მარტში. აჭარის პროფკავშირისთვის ზემდგომ ადმინისტრაციულ ორგანოს წარმოადგენდა საქართველოს პროფკავშირი. ხოლო ამ

უკანასკნელისთვის კი საკავშირო პროფესიული კავშირები. ისევე როგორც პარტიაში პროფკავშირებიც უკიდურესი ცენტრალიზმის პრინციპით იმართებოდა. 1931 წლის 17 მაისს აჭარის პროფკავშირის პრეზიდიუმის სხდომაზე მთავარ განსახილველ საკითხებს წარმოადგენდა ხუთწლედის შესრულების ამოცანები, საწარმოებზე განხორციელებული შეფობის პროცესის მიმდინარეობა და სხვა მიმდინარე საკითხები. პრეზიდიუმის ამ სხდომას ესწრებოდა წარმომადგენელი პროფკავშირის ქალაქის კომიტეტიდან. პრეზიდიუმმა განიხილა მედიცინის მუშაკთა სახელფასო უზრუნველყოფის საკითხები და დაადგინეს მედპერსონალის სახელფასო ფონდის ამაღლება 18,9% ოდენობით. მათი თანხმობის გარეშე არამიზანშეწონილად ითვლებოდა სახელფასო ფონდის ცვლილებები. 1933 წლიდან პროფორგანიზაციამ შეითავსა შრომის სახალხო კომისარიატის ფუნქციები და უფრო მეტი ენთუზიაზმით შეუდგა პარტიის მიერ დაკისრებული შრომის ინსპექტირების და სხვა ტიპის ამოცანების შესრულებას. მაგრამ ამავდროულად, ამით ფაქტობრივად შეიძლება ითქვას დასრულდა ფორმალურად დამოუკიდებელი პროფესიული კავშირის არსებობა და იგი მოგვევლინა ერთ დიდ სახელმწიფო ორგანიზაციად. პროფკავშირებს სახელმწიფომ ასევე გადააბარა სოციალური დაზღვევის საკითხებიც. აჭარის პროფესიული კავშირის რიგგარეშე მე-4 პლენუმი ძირითადად ამ საკითხებს მიემდგნა.

პროფკავშირების ყურადღების სფეროში ექცეოდა ასევე მოზარდთა შრომითი უფლებები. მოცემული საარქივო მასალის განხილვის შედეგად საკმაოდ საინტერესო სოციალური სურათი იხატება საზოგადოებრივი ურთიერთობის ამ მიმართულებით განვითარების თვალსაზრისით. 1934 წლის 3 თებერვლის

პერიოდისთვის აჭარის პროფკავშირების მიერ ჩატარებული შემოწმების შედეგად დადგინდა ის გარემოება, რომ აჭარის მთელ რიგ დიდ საწარმოებსა თუ ორგანიზაცია დაწესებულებებში მოზარდთა დასაქმების კუთხით არსებობდა სერიოზული დარღვევები. საქმე ეხებოდა მათი შრომითი უფლებების დარღვევის ფაქტებს. პროფესიული კავშირების აჭარის რესპუბლიკური საბჭო 1937 წელს გაუქმდა. საქმიანობას აგრძელებდა დარგობრივი პროფესიული კავშირები: განათლების, ვაჭრობის, სახელმწიფო დაწესებულებებისა და სხვები.

§3. ახალგაზრდობის ორგანიზაციები, საქართველოს კომკავშირის აჭარის საოლქო და ბათუმის საქალაქო კომიტეტები

საქართველოს კომკავშირის (ა.ლ.კ.კ.-ახალგაზრდა ლენინელთა კომუნისტური კავშირი) აჭარის საოლქო კომიტეტი შეიქმნა 1921 წლის 25 აპრილს საქართველოს ბათუმის საოლქო კომიტეტის სახელწოდებით. 1923 წლიდან ეწოდა საქართველოს კომკავშირის აჭარის საოლქო კომიტეტი. ექვემდებარებოდა საქართველოს კომკავშირის ცენტრალურ კომიტეტს. ახალგაზრდული ორგანიზაცია წარმოადგენდა კომპარტიის მთავარ რეზერვს. ორგანიზაციულად და სტრუქტურულად იგი წარმოადგენდა პარტიის იდენტურ ასლს. საწამოო და საგანმანათლებლო დაწესებულებებში დაასრებული იყო კომკავშირის პირველადი უჯრედები, ისევე როგორც პარტიის კომიტეტები. კომკავშირი საბჭოთა კავშირის მამუტებით იყო ყველაზე მსხვილი, მრავალრიცხოვანი ახალგაზრდული ორგანიზაცია. იგი ითვლებოდა პარტიის კადრებით უზრუნველყოფის მთავარ სამჭედლოდ. კომკავშირი დახმარებას უწევდა საბჭოთა ხელისუფლებას მათ პროპაგანდისტულ საქმიანობაში როგორც სოფლად ასევე რეგიონებში. კომკავშირის ერთ-ერთი მთავარი დანიშნულება მდგომარეობდა იმაში, რომ დახმარებოდა

ხელისუფლებას საბჭოთა პროპაგანდის საქმეში და არა მარტო პროპაგანდის. კომკავშირის ორგანიზაციული წყობის პრინციპი აგებული იყო ე.წ. დემოკრატიული ცენტრალიზმის პრინციპებზე. კომკავშირის პირველადი ორგანიზაციები იქმნებოდა არა მარტო საწარმოებსა და საგანმანათლებლო დაწესებულებებში, არამედ არმიასა და ფლოტშიც. პარტიის ახალგაზრდული ფრთის წარმომადგენლები ერთმანეთს ეჯიბრებოდნენ რადიკალიზმსა და უკლონისტების წინააღმდეგ მკვეთრ გალაშქრებაში. კომკავშირის მე-13 საოლქო კომფერენციაზე მიიღეს მიმართვა ცენტრალური ხელისუფლებისადმი რომლითაც მოითხოვეს: „სოციალური დაცვის“ უმაღლესი ზომა ყოფილიყო გამოყენებული კონტრევოლუციონერების მიმართ. კომკავშირს თავის მხრივ განსხვავებული ამოცანები ჰქონდა დაკისრებული, ვიდრე პროფკავშირებს. კომკავშირის ამოცანას ამავედროულად წარმოადგენდა მოსახლეობაში კულტაგანმანათლებლო მუშაობა. მათ გააჩნდათ საკუთარი ბეჭდვითი ორგანოები, რომლის გავრცელება ხდებოდა მთელი ქვეყნის მასშტაბით. მიუხედავად კრიტიკისა და თვითკრიტიკისა, აჭარის რეგიონის კომკავშირულ ორგანიზაციებში არც თუ სახარბიელო მდგომარეობა იყო შექმნილი, რასაც თავად კონფერენციის არაერთი მასალა ადასტურებს. ხშირი ყოფილა შემთხვევები, როცა კომკავშირის წევრები გაურბოდნენ კოლმეურნეობებში შესვლას. რეპრესიების ახალი ძალით გაშლის პერიოდში, როცა მთელი სახელმწიფო მასობრივმა ტერორმა და ამით გამოწვეულმა ფსიქოზმა მოიცვა, ბუნებრივია იგი შეეხო ამ ორგანიზაციასაც. ორგანიზაციის წევრები ზოგი თვით გადაარჩენის რეჟიმში, ზოგიც კიდევ ღრმა იდეოლოგიური საფუძვლებით და ენთუზიაზმით ჩაებნენ ასე ვთქვათ შეჯიბრში, რომელიც ითვალისწინებდა ხალხის მტრების გამოვლენას, რევოლუციური სიფხიზლის უმაღლესი დონის

ჩვენებას და კონტრევოლუციონერ-ტროცკისტების ლიკვიდაციის ხელშემწყობ საქმიანობას. ხალხის მტრებს ემებდნენ კომკავშირის რიგებშიც, ხალხის მტრების რიცხვი ბათუმის წამყვან საწარმოებში კომუნისტების აზრით შეადენდა დასაქმებული ხალხის 35%. 1937 წლის 10 აგვისტოს შედგა კომკავშირის ბათუმის საქალაქო კომკავშირის მე-2 კონფერენციის პირველი სხდომა. კონფერენცია სრულიად ეთანხმებოდა და იწონებდა პარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის მიერ მიღებულ დადგენილებებსა და გადაწყვეტილებებს. თვითკრიტიკის სტილში ჩატარდა საქართველოს კომკავშირის ბათუმის პირველადი ორგანიზაციების კრებები. ამ კრებებზეც აქტიურად ილაშქრებდნენ ყოველგვარი მავნებლური გამოვლინებების წინააღმდეგ კომკავშირის რიგებში. კონტრევოლუციონერების გამოვლენის საკითხში, ცხადია ქალაქის კომკავშირულ ორგანიზაციას თავისი სიტყვა უნდა ეთქვა. მათ მიერ ჩატარებული კადრების შემოწმებისა და შესწავლის შედეგად გამოვლენილ იქნა ე.წ. კონსტრევოლუციონერ-ტროცკისტები და მავნებლები როგორებიც თითქოს იყვნენ: აკაკი იაკობის ძე დვალი, სათევზო-სამეცნიერო მეურნეობის უჯრედის წევრი, კომკავშირის წევრი 1927 წლიდან, დაბადებული 1911 წელს. ბრალდება მდგომარეობდა იმაშიც, რომ 1937 წელს იგი მონაწილეობდა ე.წ. ქეიფში სადაც თითქოს თანამეინახეები წარმოთქვამდნენ მუსოლინისა და ჰიტლერის სადღეგრძელოებს. 1938 წლის 5 იანვარს გაიხსნა საქართველოს კომკავშირის ბათუმის საქალაქო ორგანიზაციის მე-3 კონფერენცია. კონფერენცია გახსნა საქალაქო კომიტეტის მდივანმა ვ.სანიკიძემ. კონფერენცია გაიხსნა პირველადი კომკავშირული ორგანიზაციების ანგარიშების მოსმენით. მათ შორის იყო ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელობის სამასწავლებლო ინსტიტუტის კომკავშირული ორგანიზაციის შესახებ ანგარიში. ამ ორგანიზაციის საქმიანობა შეფასდა არადაამაკმაყოფილებლად.

8.4 წითელი ჯვრისა და თავდაცვა-ავიაქიმის საზოგადოებები

საერთაშორისო წითელი ჯვარი -არასამთავრობო საერთაშორისო, დამოუკიდებელი ჰუმანიტარული ორგანიზაცია, რომელიც შეიარაღებული კონფლიქტების დროს მასში მონაწილე მხარეებს შორის ნეიტრალურ შუამავლად გამოდის. ორგანიზაცია აერთიანებს წითელი ჯვრისა და წითელი ნახევარმთვარის ეროვნულ საზოგადოებებს, წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტს, რომელიც 1863 წელს ჩამოყალიბდა ჟენევის საერთაშორისო კონფერენციაზე და 1919 წელს ჩამოყალიბებულ წითელი ჯვრის ფედერაციას. სწჯ-ს მხოლოდ ჰუმანიტარული მისია აკისრია, რომელიც გულისხმობს ომისა და ქვეყნის შინააშლილობის მსხვერპლთა სიცოცხლისა და ღირსების დაცვას და მათთვის დახმარების გაწევას.

წითელი ჯვრის საზოგადოების აჭარის საოლქო კომიტეტი ჩამოყალიბდა 1923 წლის 3 მაისს, როგორც წითელი ჯვრის დროებითი ადგილობრივი კომიტეტი. 16 ივნისს აჭარისტანის წითელი ჯვრის კომიტეტის სხდომაზე მიზანშეწონილად იქნა ცნობილი აჭარის წითელი ჯვრის კომიტეტის სახელის შეცვლა და ეწოდა საქართველოს წითელი ჯვრის აჭარისტანის წითელი მთვარის კომიტეტი, რომელიც იწოდებოდა 1940 წლამდე. აცნობდა რა წითელი ჯვრის დანიშნულებასა და ამოცანებს მოსახლეობას საბჭოთა მთავრობა, პროპაგანდისტულ სტილში ხაზს უსვამდა იმ გარემოებას, რომ საბჭოეთში აღარ არსებობდა ის პირობები, რის გამოც შეიქმნა ეს ორგანიზაცია. თუმცა იქვე აღნიშნავდა, რომ წითელ ჯვარს ჯერ კიდევ უამრავი საქმე ჰქონდა გასაკეთებელი და უპირველესად ეს იყო მოსახლეობის არადამაკმაყოფილებელი ჰიგიენურ-სამედიცინო მდგომარეობა. სწორედ ამ სფეროში ხედავდა საბჭოთა კავშირი წითელი ჯვრის შემდგომ გამოყენებასა

და მთავარ როლს. 1926 წლისათვის აჭარაში ორგანიზაციას გააჩნდა 5 საექიმო პუნქტი და იმ დროისთვის ახლად მოწყობილი სამალარიო სადგური ქობულეთში, მალარია იყო ძალზედ მძიმე სენი ორმელიც საქართველოს საკმაოდ მრავალ რეგიონში იყო გავრცელებული. წითელი ჯვრის და წითელი ნახევარმთვარის საზოგადოების იდეების პოპულარიზაციისა და მის საქმიანობაში საზოგადოების წევრთა აქტიურად ჩაბმის მიზნით საზოგადოების ყველა ორგანიზაციაში არსდებოდა სექციები. სექცია არ წარმოადგენდა დამოუკიდებელ ორგანოს, არამედ იგი იყო დამხმარე სტრუქტურული განაყოფი. მათ ევალეობოდა საექიმო და საფერშლო პუნქტების გამოკვლევა.სექციები საექიმო პუნქტების გახსნის ორგანიზატორები იყვნენ აჭარის სხვადასხვა რაიონში, მათ შორის ხულოს რაიონში. სამედიცინო პუნქტებში მომუშავე ექიმის და დამხმარე პერსონალის სახელფასო უზრუნველყოფა ხდებოდა მოსახლეობის დაბეგვრის წესიდან(თვითდაბეგვრა) გამომდინარე. რიგ სექციებში და მათ შორის საექიმო სასანიტარო სექციის მუშაობაშიც ხარვეზები ფიქსირდებოდა. მალარიასთან და ყვავილთან ამ, ინფექციურ დაავადებასთან ბრძოლა უმწვავესი პრობლემა იყო საქართველოში იმ პერიოდისათვის. 1930 წლის საანგარიშო პერიოდისათვის აჭარის მამტაბით წითელი ჯვრის შესაბამისი სექციის მიერ ჩატარებული სამუშაოს შედეგად ყვავილზე აიცრა 279 ბავშვი. ქობულეთის რაიონისათვის დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა ტროპიკული სადგურის ფუნქციონირებას. 1931 წლის 12 ივლისამდე პერიოდში ჯამში სადგურის მიერ, წითელი ჯვრისა და წითელი ნახევარმთვარის ორგანიზებით მომსახურება გაეწია 269 ადამიანს. დაიგეგმა მდ.კინტრიშის ნაპირას ახალ შენობაში ახალი საექიმო პუნქტის მოწყობა, ვინაიდან ძველი პუნქტი ვერ აკმაყოფილებდა სტანდარტებს. სოფ.მუხაესტატეს სამედიცინო პუნქტს ემსახურებოდა ერთი ფელდშერი, რაც იყო უაღრესად პრობლემური. 1931/1932 წლებში მალარიასთან ერთად წამოიწია კუჭნაწლავურმა ავადმყოფობებმა

რაიონში. საერთო ჯამში ქობულეთის ტროპიკული სადგურის მიერ გამოკვლეულ იქნა 10,604 ადამიანი. 1934 წლისათვის ორგანიზაციას აჭარაში გააჩნდა აჭარისწყლის საავადმყოფო, 3 საექიმო პუნქტი შუახევში, მუხაესტატესა და მარადიდში. ერთი ტროპ.სადგური ქობულეთში. საექიმო პუნქტიც ქალაქში საკოლმეურნეო ბაზარში, ქალაქშივე ერთი ამცრელი ჯგუფი, ერთი საფელდშერო პუნქტი ხულოს რაიონში მემთეურებისთვის და 4-ი მედ.ბრიგადა ზაფხულის პერიოდში. წითელი ჯვრისა და წითელი ნახევარმთვარის აჭარის კომიტეტი ისევე როგორც ცენტრალური ორგანიზაცია ექვემდებარებოდა სამთავრობო და პარტიულ კონტროლს. წითელი ჯვრისა და წითელი ნახევარმთვარის საქმიანობის სფეროში შედიოდა ასევე უპატრონო, მიუსაფარი ბავშვების ყოფაცხოვრების შემსუბუქება. ამ საქმისათვის კი ზოგადად აჭარცაკთან, ე.ი. აღამსრულებელ ხელისუფლებაში არსებობდა სპეციალური ბავშვთა კომიტეტი. წითელი ჯვარი და ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტი ცდილობდნენ წარმოებაში შეძლებისდაგვარად ჩაებათ მოზარდები.

თავდაცვა-ავიაქიმის ხელშემწყობი საზოგადოების აჭარის ორგანიზაცია ჩამოყალიბდა 1924 წელს. იგი ემსახურებოდა საბჭოთა კავშირის თავდაცვისუნარიანობის გაძლიერებას, მოსახლეობაში ავრცელებდა სამხედრო ცოდნას, იღებდა შემოწირულობებს საჰაერო ფლოტის საჭიროებებისათვის. ორგანიზაცია წარმოადგენდა ნახევრად გასამხედროებულ დაწესებულებას და იგი ეწეოდა პოლიტიკურად მდგრადი კადრების მობილიზებას. საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების პირველ ეტაპზე განსაკუთრებული ყურადღება ექცეოდა მომხრეთა მობილიზებას. ორგანიზაცია თავის წევრებს ურიგებდა იარაღს. საჭიროების შემთხვევაში ოსავიაქიმის წევრები მოიაზრებოდნენ,

როგორც აქტიური რეზერვისტები, რომელთა გამოყენება შეიძლება მომხდარიყო პირდაპირი დანიშნულებისამებრ, ე.ი. საბრძოლო მოქმედებების დროს. აჭარის პროფკავშირულ ორგანიზაციას შეფობა ჰქონდა აღებული ამ ორგანიზაციაზე, მათი ამოცანა ამ საქმეში იყო პოლიტიკურად მდგრადი კადრებით უზრუნველყო აღნიშნული საზოგადოება. ორგანიზაციის ბალანსზე ათასობით შაშხანა ინახებოდა. გარდა პროფკავშირისა „ოსავიაქიმიანზე,, (ასე უწოდებდნენ მოცემულ ორგანიზაციას) კონტროს ახორციელებდა კომკავშირული ორგანიზაციაც.

8.5 სამომხმარებლო და სარეწაო კოოპერაციის კავშირები

საბჭოთა ხელისუფლების დროს ცენტრალიზებული გეგმიური ეკონომიკა არსებობდა. წარმოებისა და მომსახურების ძირითადი ფორმა იყო სახელმწიფო საკუთრება, მაგრამ ამავედროულად გამოიყენებოდა კოოპერაციის შესაძლებლობანი, როგორც წარმოების, ისე მომსახურების, მათ შორის ვაჭრობის სფეროში. აჭარაში ჯერ კიდევ 1924 წელს შეიქმნა სამომხმარებლო კოოპერაციული კავშირი. 1925 წელს-საბინაო მშენებლობის, ხოლო 1930 წელს-სარეწაო კავშირი. მათ შორის მსხვილი გაერთიანება იყო სამომხმარებლო კოოპერაციული კავშირი(აჭარკოოპკავშირი). იგი ათასობით მეპაიეს აერთიანებდა. მაგალითად 1928 წელს აჭარის სამომხმარებლო კოოპერაციის კავშირში 12876 წევრი ირიცხებოდა. კავშირს ქალაქად თუ სოფლად ჰქონდა ბაზები, საწყობები, მაღაზიები, ფარდულები და სხვა ობიექტები. საქონელბრუნვა 11 მლნ რუბლს შეადგენდა, რაც საერთო ვაჭრობის 23% შეადგენდა. XX საუკუნის 30-იან წლებში, აჭარის სამომხმარებლო კოოპერაციული კავშირის ქსელი, მომსახურების მასშტაბი და საქონელბრუნვა მნიშვნელოვნად გაიზარდა. 1937 წლის 1-ლი იანვრის მდგომარეობით კავშირი 514 სავაჭრო ობიექტს ითვლიდა. მათ შორის: მაღაზია-385, ფარდული-129. საცალო საქონელბრუნვა ამ პერიოდისათვის 59 მლნ რუბლს აჭარბებდა. განსაკუთრებით

გამლიერდა სარევიზიო ორგანოების მხრიდან კონტორლი კოოპერაციულ ორგანოებზე დიდი ტერორის პერიოდში. 1938 წლის მარტის დასაწყისისთვის საკავშირო პროკურატურა ცეკავშირის პრეზიდიუმთან ერთად (ცენტროსოიუზი) მიღებული დადგენილებით ავალებს მოკავშირე რესპუბლიკების პროკურატურისა და კოოპერაციული ორგანიაციების ხელმძღვანელებს, კოოპერაციულ ორგანოებში გაფლანგვის შემთხვევებში დამნაშავე პირთა პასუხისგებაში გადასაცემი მასალის მომზადება-გაფორმების დროს ზუსტად და განუზრელად დაეცვათ ინსტრუქცია. საყოველთაო რეპრესიების პირობებში ხშირი იყო შემთხვევები მტკიცებულებისა და შესაბამისი დასაბუთებების გარეშე პირთა პასუხისგებაში მიცემა. დგინდება თუ როგორ ცდილობა საბჭოთა სახელმწიფო ერთგვარად მოეწესრიგებინა ეს საქმე და რამდენადმე შეევიწოროვებინა იმ ორგანოების რიცხვი ვინც იქნებოდა დაპატიმრებებზე უფლებამოსილი. აჭარკოოპკავშირის პრეზიდიუმის მიერ შემუშავებული იყო წესები თუ როგორ უნდა ემოქმედათ ადგილებზე გაფლანგვის ფაქტების პრევენციის მიზნით. კოოპერაციული საზოგადოებაც ექვემდებარებოდა სახელმწიფოს მხრიდან მკაცრ კონტროლს.

8.6 მებრძოლ უღმერთოთა კავშირის აჭარის ორგანიზაცია

საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებისთანავე სასწრაფო წესით ამუშავდა იძულების მანქანა. ბოლშევიკების ერთ-ერთი სამიზნე იყო ეკლესია, რომელიც თავისი ავტორიტეტის გამო უაღრესად მიუღებელი იყო ათეისტური სახელმწიფოსათვის და მისი იდეოლოგიებისათვის. ტერორი და დაშინება იყო სტანდარტი. ორგანიზაცია მებრძოლ უღმერთოთა კავშირის ცენტრალური საბჭოს აჭარის ორგანიზაცია ჩამოყალიბდა 1937 წელს. საბჭოთა

ხელისუფლება რელიგიური ორგანიზაციებს აღიქვამდა კონკურენტებად. გასაბჭოებამდე როგორც ქრისტიანული ასევე მუსლიმანური რელიგიური ორგანიზაციები საკმაოდ დიდი ავტორიტეტით სარგებლობდნენ მოსახლეობის ფართო მასებში, ამიტომ მათ წინააღმდეგ ბრძოლა საბჭოთა ხელისუფლების ერთ-ერთ მთავარ ამოცანად განიხილებოდა. საბჭოთა სისტემა არ ინდობდა ადამიანს, იგი არ წარმოადგენდა მთავარ ღირებულებას, პირიქით ადამიანი უნდა დამორჩილებოდა კოლექტიურ აზროვნებას, ბელადის მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებას და ა.შ. ასე მაგალითად თავად ილიას ქათამაძე, რომელიც იმავდროულად ამ ორგანიზაციის თავჯდომარეც იყო შეთავსებით, აკრიტიკებდა აჭარკოოპკავშირის პარტკომს გვარად მელიას, და თავს არ ზოგავდა რათა საბჭოთა მმართველობისთვის დაემტკიცებია თავისი ერთგულება, მაინც ვერ აცდა სასჯელს. იგი დახვრიტეს 1937 წლის 10 ნოემბრის დადგენილების საფუძველზე, როგორც ხალხის მტერი. პარტია აქტიურად აკონტროლებდა მუკის საქმიანობას ყველა დონეზე. საქართველოს ა.ლ.კ.კ. აჭაროლქკომის ბიუროს 1939 წლის 19 თებერვლის დადგენილებით ორგანიზაცია თითქოს გულდასმით არ სწავლობდა რელიგიისა და „ცრუმორწმუნეობის“ გამომწვევ ნამდვილ მიზეზებს. ზემდგომი ორგანოების უკმაყოფილებას იწვევდა ქობულეთის, ქედის და ნაწილობრივ ხულოს რაიონის მუკის საბჭოებისა და უჯრედების მუშაობა. აჭარის რეგიონი გამოირჩეოდა რელიგიური ორგანიზაციების მრავალფეროვნებით, ამიტომ საბჭოების ხისტი პოლიტიკა ბუნებრივია ყველა სოციალურ თემთან ერთნაირად ვერ იმუშავებდა. ეს საკითხი მეტ-ნაკლებად ესმოდა საბჭოთა პარტიულ ფუნქციონერებს და თავიანთ ღირეექტივებში მოუწოდებდნენ აქტივისტებს გამოეჩინათ მეტი სიფრთხილე და დარწმუნების მექანიზმები.

თავი 4. საბჭოთა პოლიტიკური სისტემის კრიზისი და მასობრივი რეპრესიები აჭარაში XX საუკუნის 30-იან წლებში

§1. რეპრესიების იდეოლოგიური და პოლიტიკური საფუძვლები

მოცემული საკითხის ობიექტური გააზრება ურთულეს ამოცანას წარმოადგენს ისტორიოგრაფიაში. რეპრესიების იდეოლოგიურ-პოლიტიკური საფუძვლების გამორკვევა არის საკითხის პრინციპულად გაგების აუცილებელი პირობა. საკითხით დაინტერესებულნი არიან, როგორც ქართული ასევე უცხოური ისტორიული და არა მარტო ისტორიული სამეცნიერო წრეები. საბჭოთა ხელისუფლების არსებობის პირველ ეტაპზე ტერორი აუცილებელი შემადგენელი ნაწილი იყო ყოველგვარი განსხვავებულობის ნეიტრალიზებისათვის, ვინაიდან პროლეტარიატის დიქტატურა არ ითვალისწინებდა არავითარ შეთანხმებას პოლიტიკურ ძალებთან. ამიტომაც განხორციელდა ოპოზიციური პარტიების ლიკვიდაციისა და გაქრობის პროცესი მათ შორის აჭარაშიც. 1936 წლამდე საქართველო ამიერკავკასიის საბჭოთა ფედერაციის სუბიექტი იყო, რაც გარკვეული ძალების უკმაყოფილებას იწვევდა თავად ქართველ კომუნისტებშიც. ეს ჯგუფიც რეპრესიული მანქანის აგრესიის მსხვერპლნი გახდნენ, მათ მოიხსენიებდნენ, როგორც „ნაციონალ-უკლონისტებს“. ვფიქრობთ მართებულია კოლექტივიზაციის ძალდატანებითი განხორციელება სოფლად, მივიჩნიოთ საბჭოთა ხელისუფლების მიერ რეპრესიის განხორციელების ერთ-ერთ ფორმად. ბოლშევიზმი თავის თავში ასულდგმულებდა ტერორსა და ძალადობას. მათთვის კლასობრივი ბრძოლა იყო უმთავრესი, რომლის საშუალებითაც უნდა დამყარებულიყო სოციალიზმი. ლენინელ-ბოლშევიკებისათვის კატეგორიულად მიუღებელი იყო ნებისმიერი განსხვავებული ხედვა პარტიაში, ამიტომ ყველა ვინც

არ ეთანხმებოდა მათი ჯგუფის შეხედულებებს იგი განიხილებოდა არათუ პოტენციურ, არამედ დეკლარირებულ მტრად. ცალკე აღნიშვნის ღირსია იდეოლოგიური შეუთავსებლობა, რომელიც ბოლშევიკებს ახასიათებდა სხვადასხვა რელიგიური კულტის მსახურების მიმართ. ისინი მათშიც თავიანთ კონკურენტებს თუ მტრებს ხედავდნენ. ნაციონალური ბრძოლა, ნაციონალური საკითხის წამოწევა სტალინს ბურჟუაზიულ წარმონაქმნად მიაჩნდა. ამიტომაც სტალინური რეპრესიების ერთ-ერთი მძლავრი ტალღა სწორედ მათ სოციალ-ეკონომიკურ პოლიტიკაშია. კულაკებისა და ბურჟუაზიის განადგურების იდეური საფუძვლები მზადდებოდა ჯერ კიდევ ბოლშევიკების ხელისუფლებაში მოსვლამდე, ხოლო ხელისუფლების მიტაცების შემდეგ, კი მის უშუალო განხორციელებას შეუდგნენ. ძალადობრივი პოლიტიკის გარეშე სოციალურ-პოლიტიკური ცვლილებები არ განხორციელდებოდა. 30-იან წლებში განხორციელებულ მასობრივ რეპრესიებს გააჩნდა ასევე კონკრეტულად ამ პერიოდისათვის დამახასიათებელი ელფერიც. კერძოდ შესაძლოა აღინიშნოს რამდენიმე ფაქტორი, პირველი-იკითხებოდა, რა მოახლოებული დიდი მსოფლიო დაპირისპირების კონტურები, რასაც შესაძლოა მოჰყოლოდა სამხედრო დაპირისპირება, აუცილებელ პირობად ჩათვალეს ე.წ. მეხუთე კოლონის მოშორება. განკულაკება, კოლექტივიზაცია, რაც ბუნებრივია დიდ წინააღმდეგობას აწყდებოდა, განაპირობებდა ხელისუფლების გაღიზიანებას და რეპრესიული მეთოდებით საბჭოური გადაწყვეტილებების იმპლემენტაციას. ამიტომ ტერორისმიერი იძულება ბოლშევიკების ერთ-ერთი მთავარი მეთოდი იყო.

§2. 1937-1938 წლებში აჭარაში განხორციელებული რეპრესიები

მრავალრიცხოვანია ამ პერიოდში რეპრესირებულთა რიცხვი აჭარაში. მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნული თემატიკით მრავალი მკვლევარია დაინტერესებული ვერ ხერხდება

რეპრესირებულთა ზუსტი რიცხვის დადგენა. რაც ობიექტური სირთულეებით არის გამოწვეული. მხოლოდ 1937-1938 წლების ტერორის დროს საბჭოთა კავშირში სავარაუდოდ რეპრესირებულ იქნა 1(ერთი) მილიონ შვიდასი ათასამდე ადამიანი,საიდანაც 725 ათასამდე იქნა დახვრეტილი. რეპრესიები აჭარაში შეეხო სხვადასხვა სოციალური ფენის წარმომადგენლებს, მათ შორის მოქმედ პარტიულ მუშაკებსაც. დაიწყო საჩვენებელი საჯარო თუ დახურული სასამართლო პროცესები პარტიული, სახელმწიფო თუ სხვა მუშაკების მიმართ. საქართველოში განხორციელებულ მასობრივ რეპრესიებს სათავეში ედგა ლ.ბერია. 1937 წლის 10 ივლისის სკკპ(ბ) ცკ პოლიტბიუროს სხდომის N51 ოქმის 199-ე მუხლი სამეულებისა და რეპრესირებულთა ლიმიტების დამტკიცების შესახებ ადგენდა სამეულებს შემდეგი შემადგენლობით:საქართველოს სსრ-ში გოგლიძის, ქობულავის, მოროზოვის, რაფაეას, ტალახაძისა და წერეთლის შემადგენლობით.

საარქივო მასალებში უამრავი ცნობა მოიპოვება, რომელთა ანალიზის შედეგად შეიძლება ითქვას, რომ უსაფრთხოების სამსახურები დეტალურად აგროვებდნენ ცნობებს პრაქტიკულად ყველა საწარმო დაწესებულებებიდან. ორგანიზაციებში არსებული ე.წ. სამეულები, რომლებშიც შედიოდნენ პარტკომი და პროფკავშირების წარმომადგენლები წარმოადგენდნენ ერთ-ერთ მაკონტროლებელ ორგანოს ადგილებზე. აღნიშნული ტიპის მასალები გროვდებოდა შინსახკომთან არსებული სახელმწიფო პოლიტიკური პოლიციის სამსახურის მიერ. აჭარაში მიზანმიმართულად შეარჩიეს ადამიანთა ჯგუფი, როგორც კონტრევოლუციონერები და მათ მიმართ საგანგებო სასამართლო პროცესები მოაწყვეს. ამ ჯგუფში შეიყვანეს 11 ბრალდებული,

რომელთა შორის იყვნენ: ზ.ლორთქიფანიძის, მ.სურმანიძის, გ.რამიშვილის, და სხვათა სასამართლო პროცესები. პრაქტიკულად გამოცხადებული იყო შეჯიბრი კონვეიული მაშტაბით რეპრესირებულთა რაოდენობის ზრდაზე, რაზეც მეტყველებს აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის შინსახკომის უფროსის მოადგილის ს.ი.კუგელის მოხსენება საქართველოს სსრ შინსახკომის უფროსის მოადგილის ა. ნ. რაფავასადმი „კულაკური“ სამეულისთვის კონტინგენტის შერჩევის მექანიზმის შესახებ, რომლის მიხედვითაც ითხოვდა 200-ით მეტი ადამიანის დაპატიმრების ნებართვას. დაპატიმრებები საქართველოში და მათ შორის აჭარაში წინასწარ შემუშავებული გეგმის მიხედვით ხორციელდებოდა. არსებობდა ე.წ. ლიმიტები. დასაპატიმრებელი ადამიანები იყოფოდა რამდენიმე კატეგორიად. პირველ კატეგორიას მიეკუთვნებოდნენ ისინი, რომლებიც პირდაპირ დახვრეტას ექვემდებარებოდნენ სამეულების მხრიდან. მეორე კატეგორიაში შედიოდნენ ის ადამიანები, რომლებიც ფლობდნენ მნიშვნელოვან პროფესიებს მაგ. ექიმები, ინჟინრები და ა.შ. და შესაბამისად შესაძლოა გამოეყენებიათ სოციალისტურ მშენებლობაში, ამიტომ მათი საქმეები ხელისუფლების უმაღლეს ეშელეონებში უნდა განხილულიყო, ან უშუალოდ შინსახკომის კურირების ქვეშ. რეპრესიული მანქანა მოქმედებდა პრინციპით, „ჯერ დააპატიმრე მერე დაამტკიცე“, ასევე არსებობდა პრინციპი „ვინც არ აწამებს ის თავად არის ხალხის მტერი“.

ტერორი შეეხო ადამიანებს განურჩევლად მათი პოლიტიკური სიმპატიებისა, იყო თუ არა პარტიის ერთგული. თანაუგრძნობდა თუ არა თავად ესა თუ ის პირი პარტიის მიერ „კუდიანებზე“ ნადირობის პოლიტიკას. ამის ნათელი მაგალითია ნური გამრეკელიძის რეპრესიის ისტორია. 1937 წლის 8 აგვისტოს ხულოს რაიალმასკომის პლენუმზე ნური გამრეკელიძე გამოვიდა მოხსენებით სულეიმან ბეჟანიძის შესახებ. შინსახკომის ცრუ

ცნობებზე დაყრდნობით, ყოველგვარი ანალიზისა და დასაბუთების გარეშე სულეიმან ბეჟანიძე ხალხის მტრად გამოაცხადეს. ნ.გამრეკელიძე თავად ადანაშაულებდა ბეჟანიძეს. მიუხედავად მისი პარტიისადმი ერთგულებისა და „აქტიურობისა“ ისიც დააპატიმრეს. არ დარჩენილა სფერო, დარგი, საზოგადოებრივი ორგანიზაცია აჭარაში რომელშიც რეპრესიების ტალღა არ შესულიყო.

§3. რეპრესიების შედეგები

საბჭოთა ხელისუფლების დროს რეპრესიებს პერმანენტული ხასიათი ჰქონდა, მაგრამ 1937-38 წლების რეპრესიები თავისი მასშტაბით, ხასიათით და უდანაშაულო ადამიანების წამებით უპრეცედენტო იყო. 1930–იან წლებში მტრულ კაპიტალისტურ გარემოცვაში მყოფი და საშინაო საფრთხეების გადამეტებული ხედვის გამო სტალინური ხელისუფლების მხრიდან რეპრესიები მიიჩნეოდა ეკონომიკისა და საზოგადოების სოციალისტურად გარდაქმნის მთავარ საშუალებად. რეპრესიებს აქტიურად ემსახურებოდა და პროპაგანდისტულ საქმეს ახორციელებდა ე.წ. „მუკი“, უღმერთოთა კავშირი. ქართველ უღმერთოთა კავშირი შექმნისთანავე ჩაერთო ეკლესიის წინააღმდეგ ბრძოლაში, აჭარის რეგიონში კი სხვა სარწმუნოების წინააღმდეგაც. უამრავი დადასტურებული ფაქტი არსებობს ხალხზე განხორციელებული ძალადობის და არაადამიანური მოპყრობისა. ამიტომ ნებისმიერი მცდელობა როგორმე შეარბილონ ან საერთოდ გამორიცხოონ პირველი პირების დანაშაულებრივი ქმედებანი არის ისტორიის გაყალბების აშკარა მცდელობა. რეპრესიების სულისჩამდგმელი სტალინი მას იყენებდა, როგორც პარტიული ოპოზიციის ჩამოცილების მეთოდად. პარტიაში უნდა აღმოფხვრილიყო განსხვავებული შეხედულების ნებისმიერი გამოვლინება. აქვე

უნდა აღვნიშნოთ ისიც, რომ რეპრესიების ერთ-ერთი მთავარი გამომწვევი მიზეზი იყო ხელისუფლების შენარჩუნების დაუოკებელი წყურვილი. ვინაიდან, საბჭოთა კავშირში არ არსებობდა ხელისუფლების არჩევნებით შეცვლის არც ტრადიცია და არც სურვილი, ამიტომ რეპრესიები განიხილებოდა, როგორც ხელისუფლების შენარჩუნების მთავარი საშუალება. პრინციპი მდგომარეობდა დასწრებაში, პოლიტიკური დაჯგუფებები მუდმივ დაპირისპირებაში იმყოფებოდნენ ერთმანეთთან. აჭარაში რეპრესიებს თავისი სპეციფიკა გააჩნდა. საზღვრისპირა რეგიონის მოსახლეობის დიდი ნაწილი გამუსულმანებული იყო. ეს ფაქტი განაპირობებდა საქართველოს ცენტრალური ხელისუფლების უნდობლობას ადგილობრივი მოსახლეობისადმი. ამიტომაც მიმდინარეობდა აქტიური მუშაობა შესაძლო ჯაშუშების გამოვლენისათვის. ნებისმიერი ფაქტორი რომელიც შესაძლოა საბჭოთა ხელისუფლებისათვის საფრთხის შემცველი ყოფილიყო უნდა აღმოფხვრილიყო ყველაზე უფრო სასტიკი ფორმებით, ყოველგვარი ჰუმანურობის გარეშე. მასობრივი რეპრესიების შედეგებმა უარყოფითი გავლენა იქონია სხვადასხვა მიმართულებით. მოსახლეობის ჯანსაღი ნაწილის ფიზიკური განადგურება პირდაპირპროპორციულად აისახა მოსახლეობის რიცხოვნობაზე. რეპრესიებმა შედეგად მოიტანა ასევე ისიც, რომ საბჭოთა კავშირში გაჩნდნენ ადამიანები, რომლებიც დასმენებით ირჩენდნენ თავს. ამ ტიპის ადამიანები, რომელთათვისაც რევოლუციური სიფხიზლის გამოვლინება ცხოვრების მთავარ საზრისად იყო მიჩნეული, სხვადასხვა ორგანიზაციებში გაფაციცებით ემებდნენ სავარაუდო „ხალხის მტრებსა“ და მავნებლებს. დიდი ტერორის შედეგად სტალინს და მის ირგვლივ შემოკრებილ პოლიტიკურ დაჯგუფებას სურდა ჩამოყალიბებულიყო საბჭოთა ადამიანის ახალი ტიპი, რომელიც პარტიული ხელმძღვანელობის დირექტივების უპირობო გამტარებელი იქნებოდა.

დასკვნები

დემოკრატიულ საქართველოს არსებობის ძალიან ხანმოკლე პერიოდში უამრავი გამოწვევა ქონდა. ისტორიოგრაფიაში არაერთგვაროვანი მოსაზრებებია დამოუკიდებლობის დაკარგვასთან დაკავშირებით, თუ რა იყო არსებითი ხასიათის განმაპირობებელი ფაქტორი, რომელმაც სუვერენიტეტი დააკარგვინა სახელმწიფოს. ერთ-ერთი ფაქტორი ჩვენი აზრით, რომელმაც უარყოფითი როლი ითამაშა სუვერენიტეტის დაკარგვაში, მდგომარეობდა პირველი მსოფლიო ომის შემდგომ დამყარებულ ახალ მსოფლიო წესრიგზე.

აქტუალურია აჭარის ავტონომიის საკითხი, რომელიც დრო და დრო მეცნიერთა განხილვის საგანი ხდება. ორი დიდი მამულიშვილი ჰ.აბაშიძე და მ.აბაშიძე განსხვავებულად უყურებდნენ აჭარის ერთიან საქართველოში არსებობის საკითხს. ავტონომიის საკითხი დაიბადა უშუალოდ ქართულ პოლიტიკურ ელიტაში, ვინაიდან ხალხი, როგორც ხელისუფლების წყარო, თავად არის საკუთარი ნების გამოვლენაში თავისუფალი და ასევე პოლიტიკური სტატუსის არჩევაშიც.

რაც შეეხება ხელისუფლების დანაწილების პრინციპს. იგი საბჭოთა სახელმწიფოში არსებობდა, მაგრამ ხორციელდებოდა ძალზედ რთული მექანიზმით. ქალაქებში, რაიონებში, დაბებში არსებობდა ხელისუფლების უმაღლესი და ადგილობრივი ორგანოები. იურიდიულად, მაშინდელი სამართლებრივი პრინციპების მიხედვით საბჭოთა ხელისუფლება წარმოადგენდა საბჭოების ადგილობრივ და უმაღლეს ორგანოთა გაერთიანებას. ე.ი. ცენტრალიზებული დემოკრატიზმი. თუმცა დემოკრატია ამ სიტყვის კლასიკური გაგებით იგნორირებული იყო.

ხელისუფლების ორგანოები ექვემდებარებოდა მკაცრ პარტიულ კონტროლს.

საბჭოთა კავშირი იყო ტოტალიტარული სახელმწიფო, სადაც ფიზიკურად იდევნებოდა ყოველგვარი განსხვავებული აზრი. ტოტალიტარული ზასოგადობისთვის კი მიუღებელია თავისუფალი ადამიანების არსებობა. სსრკ დაარსებიდან ამოქმედდა რეპრესიული მანქანა. თავად ამ სახელმწიფოს ჩამოყალიბება ძალადობაზე იყო დაფუძნებული, ამიტომ საბჭოთა სისტემაში ძალადობა ნორმად იყო მიჩნეული. საბჭოების პირველ ეტაპზე ტერორი აუცილებელი შემადგენელი ნაწილი იყო ყოველგვარი განსხვავებულობის ნეიტრალიზებისათვის, ვინაიდან პროლეტარიატის დიქტატურა არ ითვალისწინებდა არავითარ შეთანხმებას პოლიტიკურ ძალებთან. ტერორი გრძელდებოდა საბჭოთა კავშირის არსებობის ყველა ეტაპზე.

ლევან სამსონიას მიერ გამოქვეყნებული და გამოსაქვეყნებლად მომზადებული ნაშრომები:

1. აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის განათლების, კულტურისა და სპორტის სამინისტროს საქვეუწყებო დაწესებულება-საარქივო სამმართველო

ISSN 2233-3541 არხეონი -ARCHEION XXII თბილისი2021

„აჭარის ავტონომიის საკითხისათვის“ გვ.10

2. სტატია: „საქართველოს კომუნისტური პარტიის აჭარის საოლქო ორგანიზაცია და მისი გავლენა რეგიონის საზოგადოებრივ-პოლიტიკურ ცხოვრებაზე:1930-იან წლებში“

ორმაგი, ანონიმური რეცენზირების დადებით შედეგებზე დაყრდნობით ჩართულია ახალგაზრდა მეცნიერთა IV საერთაშორისო სიმპოზიუმის სამუშაო პროგრამაში და იბეჭდება თსუ ახალგაზრდა მეცნიერთა საერთაშორისო სიმპოზიუმის საერთაშორისო სამეცნიერო-რეფერირებად ჟურნალ „TSU-ti“-ის შესაბამის ნომერში. ელექტრონული ვერსია განთავსდება ჟურნალის პლატფორმაზე: www.tsuti.tsu.ge (ცნობა წარდგენილია დეპარტამენტში)

3. 2021 წლის 24 დეკემბერს მონაწილეობა მივიღე სსიპ გორის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტის მიერ ჩატარებულ დავით აღმაშენებლისადმი მიძღვნილ VIII საერთაშორისო კონფერენციაში და წარვადგინე მოხსენა: „საქართველოს კ.პ.(ბ) ხულოს რაიკომის მიმდინარე საზოგადოებრივ-პოლიტიკური საკითხების მოკლე მიმოხილვა 1930-იანი წლების პირველ ნახევარში, საარქივო მონაცემების საფუძველზე“, რომელიც გამოიცემა სსიპ გორის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ისტორიისა და არქეოლოგიის ცენტრის შრომათა კრებულში (ცნობა წარდგენილია დეპარტამენტში)

4. სტატია: „საბჭოთა რუსეთის მიერ საქართველოს ინტერვენციის და ანექსიის საკითხისათვის“ ჩაშვებულია დასაბეჭდად, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები, ჰუმანიტარულ და სოციალურ-პოლიტიკურ მეცნიერებათა სერია, Proceedings of Sokhumi state University, Humanities and Socio-Political Sciences Series ტომი/Vol XIX. 2020-20121 წელი. გვ.76

5. სტატია: „საბჭოთა წარსულის გადაფასება-მებრძოლ უღმერთოთა კავშირის ცენტრალური საბჭოს, აჭარის კავშირის როლი საბჭოთა პროპაგანდის საქმეში“ ჩაშვებულია დასაბეჭდად,

დაკაბადონებული- სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი,
ექვთიმე თაყაიშვილის სახელობის საქართველოს საისტორიო
საზოგადოება-აფხაზეთის ორგანიზაცია, საისტორიო ძიებანი, XIII,
2020-2021. გვ.1